

תמצית ההלכה

סיכום קצר וברור של טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומ"ב

הלכות שבת | סימן ש"ב סעיף ט' עד סימן ש"ו סוף סעיף א'

איסור מלבן

סעיף ט'

מלאכת מלבן ותולדותיה - מלבן הוא אחד מל"ט מלאכות, והוא שייך בצמור או פשתן או שאר מינים שדרכם להתלבן, בכל אופן שדרך שיתלבנו על ידו. והמניח פשתן בחמה לאחר אריגתו וזורק עליו מים כדי שיתלבן גם זה בכלל מלבן, ושיעור מלבן הוא חוט ארוך ד' טפחים. והמכבס בגדים או הסוחטם הוי תולדת מלבן וחייב, ולהלן יבואר דין כבוס בעור, וכן יבואר באיזה אופנים אסור לתת מים על בגדים משום מלבן, ובאיזה אופנים הדבר מותר. (הקדמת המ"ב. ס"ק ל"ט).

נתינת מים על גבי מנעל

איתא בגמרא (זבחים צ"ד): **זימין סגיאין הוה קאימנא קמיה דרב ושכשיכי ליה מסאני במיא, שכשוך אין אבל כיבוס לא.**

פסק ההלכה - מנעל שיש עליו לכלוך מותר לתת עליו מים עד שיכלה לכלוך, אבל לשפשף צדו זה על זה כדרך המכבסים אסור, וחויבא נמי איכא, דשם כבוס שייך מן התורה אף בעור ושיער, (אמנם לענין סחיטה דעת הרמב"ם שאינה שייכת בשיער ועור אלא מדרבנן), ולחפוף היטב במים את מקום הכלוך ולהדיחו שיהיה נקי גם זה בכלל שפשוף, ודעת הרבה פוסקים לאסור כבוס גם בלא שפשוף, ורק לשכשך במים מותר, ובעורות קשים נחלקו הראשונים אם שייך בהם כבוס, ואין להקל בזה, ובכלי עץ לכו"ע אין חשש כבוס.

נתינת מים ע"ג בגד

איתא בגמרא (קמ"ב): **היתה עליו (על הכר) לשלשת** (-דבר מאוס) **מקנחה בסמרטוט** (ולא יתן על הכר מים, דסתם כר הוא של בגד, ובבגד שרייתו היא כיבוס), **היתה של עור נותנין עליה מים עד שתכלה.** (אבל לכבס ממש אסור גם בעור, דסתם כרים וכסתות הם רכים ושייך בהם כבוס. רש"י).

דברי הראשונים באופני ההתר והאיסור בשפיכת מים על בגד

שפיכת מים על בגד נקי - התוס' (שבת קי"א): כתבו שמוותר לשפוך מים על בגד נקי, ורק כשיש לכלוך אמרינן שרייתו זהו כיבוס. וכן כתב הרא"ש בריש יומא, והוסיף הרא"ש שאפילו הושחר הבגד מחמת לבישה או תשמיש כיון שאין עליו טינוף לא אמרינן שרייתו זהו כיבוס. אמנם לענין טלית שאחז בה האור מצד אחד דאיתא בגמרא שמוותר לתת עליה מים מהצד השני, דעת רשב"ם שאין הכונה לתת מים על הטלית עצמה, דבבגד שרייתו זהו כיבוס, וכן איתא בהגהות מיימוני בשם היראים ובה"ג, ומבואר שאפילו בבגד נקי אסור לתת עליו מים, וכן דעת הטור שאסור לתת מים גם על בגד נקי, (אמנם כתב הטור שמוותר

לסנן מים או יין צלולים במסננת ואין כאן משום בורר, ומשום ליבון נמי ליכא דמשמרת עשויה לכך ואינו חושש לליבונה, אבל בסודר שחושש לליבונה אסור משום ליבון, ובשאר משקין חוץ ממים דלא שייך בהו ליבון שרי), ונראה שהטור סובר שהתוס' חזרו בהם מתירוצם, אמנם הסמ"ג ווהסמ"ק וספר התרומה פסקו כתירוץ זה שבבגד נקי לא אומרים שרייתו זהו כיבוס, אך כתבו שאסור לשרותו במים שמא יבוא לידי סחיטה.

מותר לתת מים על בגד בדרך לכלוך, ולכן מותר להתנגב במגבת או לקנח ידיו במפה או ללכת במים עם הבגדים.

אסור לשפוך מים על בגדים שטינפו התינוקות, דכיבוס גמור הוא, אלא יקחו סמרטוט ויעבירו בקלות על מקום הטינוף, ולא בדוחק שמא יסחוט.

אם נתזו מי רגלים על בגדיו בטופח על מנת להטפיה שאינו יכול לברך ולהתפלל, דעת ריב"א שמותר לתת עליהם מים כדי לבטלם, כיון שאינו מכויין כי אם לטהרם ולא לצחצוח וכיבוס, כדמצינו שנדה מערמת וטובלת בבגדיה, ור"י אוסר בזה דשרייתו זהו כיבוס, ורבינו תם התיר לאמא לקנח ידיה בבגד כדי שתוכל להתפלל ולברך כיון שזה דרך לכלוך, וכן סובר הרא"ש, ור"י אוסר באופן זה כיון שהיא מתכוונת לטהר הכלוך וזה דרך רחיצה וליבון. וליטול ידיה ברביעית מים על המי רגלים כדי לבטלם י"ל שזה מותר גם לפי ר"י, דהוי דרך לכלוך כיון שמי הנטילה הם שופכים ואין דרך לכבס בשופכים, אמנם מהכלבו והמרדכי משמע שגם לר"ת זה אסור, דאע"ג דשופכים ניהו, כיון שאין בהם שום לכלוך הם ראויים לכיבוס, ולא התיר רבינו תם אלא לקנח ידיה וכגון שרק טיפות מהמי רגלים נטפו לבגד, שבזה מספיק לבטלם ע"י קינוח ידיה במקום ההוא.

הטור מביא בשם מהר"ם מרוטנבורג דלא אמרינן שרייתו זהו כיבוס אלא בבגד פשתן ולא בבגד צמר, והטור והבית יוסף חולקים על חילוק זה.

פסקי ההלכה

בגד שיש עליו לכלוך ואפילו רוק בעלמא, אסור לתת עליו מים כלל, דשרייתו הוי כבוס, והוי בכלל מלבן וחייב. ולכן אין לשפוך מים לתוך כלי שיש בו בגדים העומדים לכבוס, (אא"כ מי המשרה עולים כבר מעל הבגדים), וכ"ש שיזהר שלא יטיל בגד למים.

כתב הרמ"א **שבגד שאין עליו לכלוך** מותר לתת עליו מים מועטים, אא"כ מתכוין בזה לכבסו, ומים מרובים אסור אף באין מתכוין לכבסו,

גזירה שמא יסחוט, ואם אינו מקפיד שישאר עם המים מותר. ויש אומרים שאף בבגד שאין עליו לכלוך הוא כבוס ואסור אף במים מועטים, אא"כ נותנם בדרך לכלוך, ויש לחוש לדעה זו להחמיר באיסור תורה. ונחלקו הפוסקים בדעת השו"ע אם פסק להתיר לתת מים על בגד נקי או דס"ל לאסור בזה. והיכא שהבגד מלוכלך ונותן עליו עוד מים, כגון ע"י ניגוב, הפמ"ג אוסר לפי הדעה השניה, וכן משמע בעולת תמיד, והבה"ל מפקפק בזה.

רחיצת תינוק על גבי בגד - כתב הבה"ל שמה שרוחצים תינוק במים חמים, ושמים תחתיו מטפחת בעריבה שרוחצים אותו בה, וא"ל לרחוץ בלא זה, יש להתיר לעשות כך ביו"ט, לתינוק הרגיל ברחיצה, באופן שהמטפחת תהיה נקיה ומכובסת, ויזהר שלא יסחוט, ועדיף להכניס את המטפחת למים ע"י נכרי אם אפשר. והפמ"ג מותר אף במטפחת מלוכלכת, ולא נהירא, וע"י נכרי יש להתיר.

סעיף י'

נגוב הידים

כתב הטור שמהר"ם מרוטנבורג היה מקפיד שלא לנגב ידים בבגד משום כבוס, וכן איתא בהגהות מיימוני ובמרדכי שמהר"ם מרוטנבורג היה מנגב ידיו בכח זו בזו ומסיר המים מעליו כפי יכולתו, ואח"כ מקנחם במפה או בבגד, משום דבגד שרייתו זהו כיבוסו, וכ"כ בשיבלי הלקט בשם היראים. ודעת הטור להתיר בזה כיון שאין שם אלא מים מועטים, והבית יוסף כתב שלפי תוס' והרא"ש הנ"ל מותר כיון שזה דרך לכלוך, וכ"כ בספר התרומה, והסמ"ג מותר מפני שאין שם אלא מעט מים ואינו מתכוין ללבן.

פסק ההלכה - לדעת השו"ע אף שאין איסור מדינא לקנח את הידים במפה, מ"מ טוב לנגבם בכח זו בזו, ולהסיר מהם המים ככל יכולתו, קודם שינגבם במפה. ולדעת הרמ"א אין לחוש לזה כיון שזה דרך לכלוך, ומותר אפילו כשיש איזה לכלוך על המפה. אמנם בגד שדרך להקפיד בחול על המים הבלועים בו, לדעת הרמ"א אסור שמא יבוא לידי סחיטה, והפמ"ג כתב שדווקא במים מרובים חוששים, וכן פסקו הא"ר והתו"ש להקל בנגוב הידים. אבל אם נשפך מים על השלחן וכדו', לכו"ע אסור לקנחם בבגד שמקפיד עליו אם הם מים מרובים, שמא יבוא לידי סחיטה. וכתב הרמ"א שמותר לנגב ידים בבגד שהטיל בו תינוק מי רגלים, כדי לבטלם שתוכל לברך ולהתפלל, (וזה מועיל כשהמי רגלים מועטים, כגון שהטיל התינוק מים בבגדו ועבר מעט לבגד האם, ועיין בזה בסימן ע"ז), ולתת מים או ליטול ידים על הבגד אסור, ולכן טוב שלא לקחת תינוק בחיקו בשבת, אם לא ע"י כר, פן ישתין. ואם יש צואה על הבגד אסור להעבירה אפילו ע"י ניגוב הידים בבגד.

סעיף י"א

נקוי הידים - מי שנתלכלכה ידו בטיט מקנחה בזנב הסוס או הפרה (התו"ש כתב דהיינו בתלושים, והבה"ל כתב שאף במחברים מותר), או במפה קשה העשויה לאחוז בה קוצים, או בסמרטוט שאינו מקפיד אם יתלכלך, או בכותל, אבל לא יקנח במפה שמנגבים בה את הידים כדרך שהוא עושה בחול, שמא יבוא לכבסה.

סעיף י"ב

נגוב כוס - כוס שהיה בה מים או יין, אין לנגבה במפה, שמא יבוא לידי סחיטה, ובשאר משקין מותר, והרבה אחרונים מתירים גם ביו"ט. ואם

מנגב הרבה כלים כתב הרדב"ז שראוי לגעור בו שלא יעשה כך, דקרוב הדבר שיבוא לידי סחיטה, ובסמרטוט המיועד לכך, שאין מקפידים לסוחטו, מותר לכו"ע, אף לנגב הרבה כלים, דאם יהיה לח מצד אחד ינגב בו בצד אחר, אא"כ המפה קטנה. ואם הכוס צרה יש להחמיר אף בשאר משקין, ואפילו בסמרטוט המיועד לכך, ומ"מ בשעת הדחק אין למחות ביד המיקל בזה, ובלבד שיהיה בדבר שאינו מקפיד עליו לסוחטו אחר הקינוח, וישפוך מתחילה את כל המים מן הכלי. ודבר רחב כמו שלחן או ספסל, מותר לכו"ע לקנחו בדבר שאינו מקפיד עליו.

סעיף י"ג

הסתכלות במראה בשבת

איתא בגמרא (קמ"ט). **אין רואין במראה בשבת, רבי מאיר מתיר במראה הקבוע בכותל... הכא במראה של מתכת עסקינן, וכדרב נחמן אמר רבה בר אבוה, דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה מפני מה אמרו מראה של מתכת אסורה, מפני שאדם עשוי להשיר בה נימין המדולדלין.**

פסק ההלכה - מראה של מתכת שהיא חדה כאיזמל ועשויה להסיר נימין המדולדלים, אין להסתכל בה בשבת, שמא ישכח ויעשה כדרכו בחול, ואפילו אם היא קבועה בכותל וא"ל להסיר בה אסור משום לא פלוג, אבל מראה שאין בה חשש זה, כמו מראה שלנו שעשויה מזכוכית, או מראה ממתכת שאינה חדה, מותר להסתכל בה בשבת, אפילו אינה קבועה. ועיין יו"ד סי' קנ"ו באיזה אופן מותר להסתכל במראה.

עיקרי הדינים

ניעור בגד - אסור לנער טלית חדשה שחורה מן הטל שעליה, אם הוא מקפיד שלא ללבושה בלא ניעור, אבל אם אינו מקפיד ולבושה לפעמים בלא ניעור, וכן אם הטלית לבנה או אדומה, מותר, ואם הוא מקפיד אפשר דאסור. ובטלית ישנה מותר, ויש מחמירים בכל גוונא כיון שאין אנו בקיאים מה נחשב חדש, והמחמיר תבוא עליו ברכה. בגד שנשר במים או שירדו עליו גשמים, אם הוא חדש אסור לנער משום סחיטה, ואפילו בבגד ישן לא ינערו בחוזק בענין שיבוא לידי סחיטה. וי"א שאסור לנער בגד מהאבק שעליו אם הוא חדש ושחור והוא מקפיד עליו, וע"י נכרי יש להקל. ונוצות שעל הבגד מותר להסירם בשבת, כיון שאינם בתוך הבגד אלא מעליו. ואסור לנער טלית חדשה שחורה כדי לנאותה ולהסיר הצהוב הלבן הנתלה בה.

תיקון בגד - אסור להסיר גבשושיות וכדומה מהבגדים בשבת, אע"פ שלא היה נמנע מללבוש את הבגד בלי להסירם. וכן אסור להסיר את מה שעושים החייטים בתחילת התפירה כדי לחבר החתוכים. אין מגרדין מנעל בסכין, בין מנעל חדש בין מנעל ישן, מפני שמקלף מהעור והוא ממוחק. מותר לשפשף חלוק אחרי הכביסה כדי לרככו, אבל אם כוונתו לצחצחו או בדבר שדרך להקפיד על ליבונו, אסור, וכן אסור לרכך בגדים של פשתן מפני שהם קשים אחרי הכביסה.

קיפול בגד - מותר לקפל בגדים בה' תנאים, והיינו לבו ביום, באדם אחד, בגדים חדשים, בגדים לבנים, אין לו אחר. ויש מתירים לקפל שלא לפי סדר הקיפול הראשון. ומותר להציע את המיטות מליל שבת לשבת, אבל אין מוציעין משבת למוצאי שבת, אא"כ המיטה בביתו וזה בזיון לשבת שהמיטה לא מוצעת.

נקוי בגד או מנעל - טיט שעל הבגד מותר לאחוז את הבגד בפנים ולשפשף זה בזה עד שהטיט יפול, אבל מבחוץ אסור דדמי למלבוש, אך מותר לגררו בצפורן או בגב סכין מבחוץ, ויש אוסרים בטיט יבש, ועל ידי נכרי מותר. ומאכל שעל הבגד מותר לקלפו אא"כ הוא בגד שחור וחדש, ואם נשאר רושם מהמאכל מותר בכל גוונא. מנעל שיש עליו לכלוך מותר לתת עליו מים עד שיכלה הלכלוך, אבל לשפשף צדו זה על זה כדרך המכבסים אסור, ודעת הרבה פוסקים לאסור כבוס גם בלא שפשוף, ורק לשכשך במים מותר, ובכלי עץ לכו"ע אין חשש כבוס. מותר לקנח טיט שעל הרגלים או הנעלים בכותל או בקורה או בחידודי המדרגות, אבל בקרקע אסור שמא יבוא להשוות גומות, וכן אסור לגרר הטיט בגב הסכין או בברזל חד שנמצא לפני פתח בית הכנסת אא"כ הוא מקנח

בנחת. ולכתחילה נכון להזהר מלקנח טיט יבש מחשש טוהן.

נתינת מים על בגד – בגד שיש עליו לכלוך ואפילו רוק בעלמא, אסור לתת עליו מים כלל, דשרייתו הוי כבוסו, והוי בכלל מלבן וחייב. ובגד שאין עליו לכלוך מותר לתת עליו מים מועטים אא"כ מתכוין בזה לכבסו, ומים מרובים אסור אף באין מתכוין לכבסו, גזירה שמא יסחוט, ויש אסורים גם במים מועטים, ויש להחמיר בזה. ולנגב ידים מותר, ומים מרובים אסור לנגב בבגד שדרכו בחול להקפיד על כך, ולשו"ע טוב לנגב ידיו זו בזו לפני שמנגבם במפה. וכוס רטובה אסור לנגבה שמא יבוא לידי סחיטה, ובסמרטוט המיועד לכך מותר.

אין לקנח לכלוך מידו במפה שמנגבים בה את הידים, שמא יבוא לכבסה.

אסור להסתכל בשבת במראה של מתכת שהיא חדה כאיזמל ועשויה להסיר נימין המדולדלים.

סימן ש"ג

בסימן ש"א נתבארו הרבה מדיני הוצאת בגדים וכדומה על הגוף בשבת, שיש בזה דברים האסורים שמא יבוא לטלטלם בידו ויעבור על איסור הוצאה. ובסימן זה יתבארו עוד פרטי דינים בזה, בעיקר מה שנוגע לנשים, שיש בהן חשש מיוחד שהאשה תסירם כדי להראות לחברותיה או מחמת בושה או מחמת טבילה.

יצאת אשה בדברים החוצצים בטבילה

דברים החוצצים בטבילה אסרו חכמים לאשה לצאת איתם בשבת, שמא תזדמן לה טבילה של מצוה ותצטרך להסירם ותבוא לטלטלם, ולהלן יבואר אלו דברים חוצצים בטבילה ויש בהם חשש זה.

סעיף א'

איתא במתני' (שבת נ"ז.) **לא תצא אשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן ולא ברצועות שבראשה, ולא תמבול בהן עד שתתפרם.** ובגמרא איתא **טבילה מאן דכר שמה, אמר רב נחמן בר יצחק אמר רבה בר אבוה, מה טעם קאמר, מה טעם לא תצא אשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן, מפני שאמרו חכמים בחול לא תמבול בהן עד שתתפרם, וכיון דבחול לא תמבול בהן עד שתתפרם, בשבת לא תצא, דילמא מיתרמי לה טבילה של מצוה ושריא להו, ואתי לאתוייהו ארבע אמות ברשות הרבים.**

שיטת רש"י שהאיסור הוא אפילו אם הם קלועות לה בשערה, ולתוס' ולהרא"ש והר"ן אם הם קלועות בשערה מותר, דלא חיישינן שמא תבוא לטלטלם, כיון שאסור לסתור קליעת שערה.

עוד איתא בגמרא (שם) **בעא מיניה רב כהנא מרב, תיכי חלילתא מאי, אמר ליה אריג קאמרת, כל שהוא אריג לא גזרו. איתמר נמי אמר רב הונא בריה דרב יהושע כל שהוא אריג לא גזרו. ואיכא דאמרי, אמר רב הונא בריה דרב יהושע, חזינא לאחוותי דלא קפדן עלייהו. מאי איכא בין הך לישנא ובין הך לישנא, איכא בינייהו דמניפן, להך לישנא דאמר כל שהוא אריג לא גזרו הני נמי ארוג, ולהך לישנא דאמרת משום קפיידא, כיון דמניפא מקפד קפדא עלייהו.**

רש"י מבאר שטניפן היינו שנטנפו בטיט ומקפדת להסירן בשעת טבילה, מפני שהמים ממחים את הטיט ובעלותה מהטבילה ירד הטיט על בשרה ותתלכלך. והרא"ש כתב שיי"מ דמיירי שהחוטים מוזהבים ויפים ומיטנפים מחמת המים, והנשים מקפידות להסירם בשעת טבילה כדי שלא יתלכלכו. והטור פסק כלישנא בתרא דמחמיר, וכשני

הפירושים, וכ"כ בהגהות מיימוני בשם הסמ"ג, אבל מהרמב"ם נראה שפסק כלישנא קמא דכל שהוא ארוג לא גזרו, ואין חילוק בין טניפן ללא טניפן, דכיון דפלוגתא במידי דרבנן הוא נקטינן לקולא, ועוד דרב פשיטא ליה כלישנא קמא.

וכתב הר"ן שיי"א שדווקא ארוג שהוא חלול מותר, אבל ארוג שאינו חלול חוצץ, וממילא אסור לצאת בו בשבת, וכ"כ הטור בהלכות טבילה בשם הראב"ד.

פסקי ההלכה

אסור לאשה לצאת בשבת בדברים החוצצים בטבילה, שמא תזדמן לה טבילה של מצוה ותסירם, ותבוא לטלטלם, ואפילו לזקנה ובתולה אסור משום לא פלוג, ולכן לא תצא אשה בחוטי צמר או פשתן או רצועות שבראשה, שמא תצטרך לטבול ותסירם ותבוא לטלטלם, ואם החוטים או הרצועות קלועות בשערה מותר כיון שאסור לסתור הקליעה בשבת, ויש מי שאוסר, ואם הם מעשה אריגה והם חלולים ואינם מהודקים מותר, כיון שאינה צריכה להסירם, אך אם החוטים מטונפים ברפש וטיט, או שהם מוזהבים, שדרכה להסירם קודם הטבילה, אסורה לצאת בהם, (וי"א שמחויבת בזה להסירם קודם הטבילה משום חציצה, כיון שהיא מקפדת עליהן).

כל החשש בדברים החוצצים בטבילה הוא בדברים קטנים וכנ"ל, שאף בחול לפעמים האשה נושאתם בידה, אבל דברים שהם עיקר המלבושים אין חוששים לזה, דודאי תלבשם אחרי הטבילה. (סק"ג).

סעיף ב'

עוד איתא בגמרא (שם) **ואלו חוצצין באדם חוטי צמר וחוטי פשתן והרצועות שבראשי הבנות, וכו'.** אמר רב הונא וכולן בראשי הבנות שנינו, וכו', אמר רב יוסף היינו טעמא דרב הונא, לפי שאין אשה חונקת את עצמה. איתיביה אביי הבנות יוצאות בחוטינן שבאזניהן, אבל לא בחבקינן שבצואריהן, ואי אמרת אין אשה חונקת עצמה חבקינן שבצואריהן אמאי לא, אמר רבינא הכא בקטלא עסקינן, דאשה חונקת את עצמה, דניחא לה שתראה כבעלת בשר.

פסק ההלכה – חוטים שבצואר האשה מותר לצאת בהם בשבת, כיון שהם רפויים וא"צ להסירם בשעת הטבילה, ואין לחוש דילמא שלפא ומחויא כיון שזה אינו תכשיט, אבל קטלא שבצוארה אסור לצאת בה אפילו איננה תכשיט, מפני שמהדקת אותה כדי שתיראה בעלת בשר, וצריך להסירה בשעת הטבילה משום חציצה, וחוששים שתבוא לטלטלה.

יצאיה במיני תכשיטים

אשה הלושת תכשיטים הרי הם כמו בגדים ואין בהם איסור טלטול בשבת, אמנם כיון שדרך אשה להסיר את תכשיטיהם כדי להראותם לחברותיה, אסור חכמים לצאת בשבת עם תכשיטים שדרך להסירם, פן תשכח להחזירם ותבוא לטלטלם באופן האסור בשבת. ולהלן יבואר באלו תכשיטים שייך איסור זה.

איתא במתני' (שם) **לא תצא אשה וכו' ולא בטוטפת ולא בסרביטין בומן שאינן תפורים, ולא בכבול לרשות הרבים, ולא בעיר של זהב, ולא בקטלא, ולא בזמרים, ולא במטבעת שאין עליה חותם, ולא במחט שאינה נקובה, ואם יצאת אינה חייבת חטאת.** פרטי הדינים אלו יבוארו בסעיפים ב' – ד' וז' – י'.

פסקי ההלכה

טוטפת וסרביטין - אסור לאשה לצאת עם טוטפת והיינו כמין ציץ המגיע מאוזן לאוזן, או סרביטין והיינו כעין ציץ שכורכתו על ראשה ותולה על לחייה מכאן ומכאן, (ואם הם תפורים או קשורים בשבכה מותר, כיון שאין לחוש שתיטול השבכה ברשות הרבים ויתגלה שעה, וכתב הרמ"א ש"א שבבתולה שאינה חוששת לגלוי ראשה אסור גם בתפורים).

סעיף ג'

כבול - אסור לאשה לצאת עם כיפה של צמר והיינו חוטי צמר שגדלום ועשואם ככלים העשויים מעלי לולבי הדקלים, והם רחבים כשתי אצבעות, ולחצר שאינה מעורבת מותר.

אצטמא והיינו מטלית שתולים בה חוטים של צבעונים ותולים אותו לכלה כדי להפריח ממנה את הזבובים, אין לצאת בזה בשבת, דאינו לא תכשיט ולא מלבוש, אלא כמשאוי אך אינו משאוי גמור, שהרי מותר לצאת עם זה לחצר שאינה מעורבת.

סעיף ד'

עיר של זהב - אסור לאשה לצאת עם עיר של זהב, לרש"י היינו כמין תכשיט עגול ומציירים בו כמין עיר, ויש באמצע לשון שמחברים אותו למלבוש (ויכולים לשולפו), ולר"ת היינו כעין עטרה לראש.

סעיף ה'

כלילא

איתא בגמרא (שבת נ"ט:): **כלילא** (תכשיט המונח על פדחת האשה מאוזן לאוזן), **רב אסר, ושמואל שרי. דאניסכא** (כלילא העשוי מחתיכות כסף או זהב המחוברות בחוט) **כולי עלמא לא פליגי דאסיר** (דילמא שלפא ומחויא), **כי פליגי בארוקתא** (רצועה שמצוירת בזהב ואבנים טובות, ונחלקו אם העיקר זה הרצועה או הזהב). **רב אשי מתני לקולא, דארוקתא כולי עלמא לא פליגי דשרי, כי פליגי דאניסכא.** ופסק הרא"ש כלישנא דרב אשי, וכרב דאסר בדניסכא, אבל מדברי הרי"ף נראה דאפילו בדניסכא שרי, וכן דעת הרמב"ם.

פסק ההלכה - כלילא והיינו תכשיט שמניחתו על פדחתה מאוזן לאוזן וקושרתו ברצועות התלויות, בין אם חתיכות הזהב חרוזות בחוט, בין אם הם קבועות במטלית, מותר לצאת בהם בשבת, דאין דרך לצאת בהם אלא אשה חשובה, ואין חוששים בזה שתסירם כדי להראותם, ויש כמה ראשונים שאוסרים בחרוזות בחוט, ויש להסתפק אם אפשר להקל בזה.

תכשיטים שכל הנשים רגילות לצאת בהם, אסור לצאת בהם בשבת אף לאשה חשובה שאין דרכה להסירם ולהראותם, דלא פלוג רבנן בתקנתם. (ס"ק ט"ז).

סעיף ו'

רסוקיא

איתא בגמרא (שם) **אמר רב אשי האי רסוקיא אי אית מפרחיתא שרי.**

פסק ההלכה - רסוקיא והיינו חתיכת מעיל רחבה, אם יש בה רצועות

קצרות התלויות בה כדי לקשור ולהדק בהם מותר לצאת בזה, ואם אין בה רצועות אסור, דחיישינן שזה יפול ותבוא לטלטלו.

סעיף ז'

קטלא - אסור לאשה לצאת עם קטלא, והיינו בגד שיש לו שניצנים כעין מכנסים ומכניסים בו רצועה רחבה וקושרתו סביב צווארה (בצורה רפויה), והבגד תלוי על ליבה והוא חשוב ומצויר בזהב.

סעיף ח'

נזמים - נזמי האף אסור לצאת בשבת, אבל עם נזמי האוזן מותר, דטריחא לה מילתא להסירם מפני שאזניה מכוסות בקישורים, ובמקום שנוהגים לגלות האזנים אסור לצאת בנזמים אם דרך להוציאם.

סעיף ט'

מחט

איתא במתני' (נ"ז): **ולא במחט שאינה נקובה, ואם יצחה אינה חייבת חטאת.** ובגמרא (ס). **שאינה נקובה למאי חזיא** (לתכשיט, דקתני אינה חייבת חטאת), **אמר רב יוסף הואיל ואשה אונרת בה שיערה** (היוצא חוץ לקישוריה, כורכתו סביב המחט ותוחבת המחט בשבכה מתחתיה שלא יראה שיערה. והתוס' והרא"ש מפרשים שתוחבת המחט לתוך השבכה כדי שלא יצאו שיעריה חוץ לקישוריה). **אמר ליה אביי ותהוי כבירית מהורה ותשתרי** (דבירית אינה מטמאה ומותר לצאת בה בשבת, דכיון דלצניעותא היא לא שלפא ומחויא, והאי מחט נמי לצניעותא היא דשער באשה ערוה), **אלא תרגמה רב אדא הואיל ואשה חולקת בה שיערה.** וכתב הרא"ש שלפי זה מחט שהאשה מעמידה בה קישוריה מותר לצאת בה בשבת, דהוי כמחט שאוגרת בה שיערה. ואמנם משמע דדווקא באינה נקובה מותר בכהאי גוונא, אבל בנקובה אסור, וכ"כ כמה ראשונים.

והנה הסמ"ג וספר התרומה כתבו שמחט שאינה נקובה וראשה אחד עב וסוגרת בה מפתחי חלוקה או הצעיף, אסור לצאת עם זה בשבת, דילמא שלפא ומחויא, ואם יצאה אינה חייבת חטאת. וכוונתם לאסור לצאת בזה כשמחט זו תחובה בבגדיה במקום שאינו סוגר ולא מעמיד הצעיף, דאי לאו הכי מותר לצאת בזה בשבת, והאי דנקט וסוגרת בה וכו', היינו דמטעם זה הוי תכשיט, ואי לאו הכי היתה חייבת חטאת.

ולענין מחט נקובה איתא במתני' (ס"ב). **לא תצא אשה במחט הנקובה, וכו', ואם יצחה חייבת חטאת.**

פסק ההלכה

אסור לאשה לצאת במחט נקובה, אפילו אם מעמדת בה קישורי צעיפה ותוחבת המחט בצעיף, או שסוגרת בה מפתחי חלוקה, ואם יצאה חייבת, דהוי משאוי ודרך הוצאה בכך.

ומחט שאינה נקובה, אם מעמדת בה קישורי צעיפה, או שסוגרת בה מפתחי חלוקה וכדו', מותר לצאת בזה בשבת, כיון שזה צורך לבישה, אמנם אם המחט עשויה להתקשט בה, כגון שראשה אחד עבה ועשוי כעין תכשיט, י"א שאסור מדרבנן לצאת בזה בשבת, שמא תסירם כדי להראותם ותבוא לטלטלם, ויש מתירים גם בזה, שכיון שהם עשויים לצניעות אין חשש שתסירם, וכן מצדד הגר"א, ואין למחות ביד הנוהגים להקל, וכ"ש במחט שאינה נקובה שלנו, דאף שראשה אחד עב אינו

עשוי כ"כ כעין תכשיט, ואפשר דשרי לכו"ע, די ש להקל בזה. ומחט שאינה מעמידה בה את קישוריה אסורה לצאת בה כשהיא תחובה בצעיפה או בבגדה, ואם יצאה חייבת, ואפילו אם צריכה את המחט, כגון כדי לחלוק שורה וכדו', הרי זה משאוי גמור, דאין אדם יכול לצאת בכל החפצים הנצרכים לו אם אינם לא מלבוש ולא תכשיט, ואם היא עשויה כעין תכשיט והיא מתקשטת בזה אסור משום דילמא שלפא ומחוייא.

סעיף י'

טבעת

איתא בגמרא (שבת נ"ז.) **לא תצא אשה וכו', ולא בטבעת שאין עליה חותם, וכו', ואם יצאת אינה חייבת חטאת.** ובמתני' (ס"ב.) **לא תצא אשה במחט הנקובה, ולא בטבעת שיש עליה חותם, וכו', ואם יצתה חייבת חטאת.**

פסק ההלכה - טבעת שיש עליה חותם הוי הוצאה גמורה וחייבת חטאת, ואם אין עליה חותם הוי תכשיט ולא תצא לכתחילה ואם יצאה פטורה.

סעיף י"א

איתא במתני' (ס"ב.) **לא תצא אשה וכו', ולא בכוליא, ולא בכובלת, ולא בצלוחית של פלייטון. ואם יצתה חייבת חטאת, דברי רבי מאיר, וחכמים פוטרין בכובלת ובצלוחית של פלייטון** (דס"ל שזה תכשיט, ומ"מ לכתחילה אסור דילמא שלפא ומחוייא).

פסקי ההלכה

כוליא והיינו תכשיט שרגילה לקשור בו מפתחי חלוקה, אם אינה סוגרת בו מפתחי חלוקה אלא לובשתו כך עליה, אסורה לצאת בו, ואם יצאה חייבת. אבל אם קושרת בו מותר לכתחילה.

כובלת והיינו קשר שקשור בו בושם שריחו טוב, או **צלוחית של שמן אפרסמון** הקבוע על זרועה, אין לצאת בהם בשבת, ואם יצאה פטורה, ואם אין בו אפילו בושם כל שהוא, חייבת על הקשר עצמו, אפילו אם קלט מהריח.

סעיף י"ב

איתא במתני' (ס"ד.) **שן תותבת שן של זהב, רבי מתיר וחכמים אוסרים.** ובגמרא (ס"ה.) **אמר רבי זירא לא שנו אלא של זהב, אבל בשל כסף דברי הכל מותר.** ופירש רש"י דשל זהב שמשונה במראה משאר שינים חוששים שיצחקו עליה ותטלטלנו בידה, אבל של כסף שדומה לשאר השיניים מותר לכו"ע, וכתב הרא"ש דכ"ש שבשן של אדם מותר.

פסק ההלכה - שן של זהב אסור לצאת בה, אבל שן של כסף שדומה לשאר השיניים או ששמו לה שן של אדם מותר.

סעיף י"ג

דברים נוספים שאסור לאשה לצאת בהם בשבת

נעלים

איתא בגמרא (שבת קמ"א:) **ולא תצא אשה במנעל מרופט, וכו', ואין יוצאין במנעל חדש, באיזה מנעל אמרו במנעל של אשה. תני**

בר קפרא לא שנו אלא שלא יצאה בו שעה אחת מבעוד יום, אבל יצאה בו מערב שבת מותר.

פסק ההלכה - נעלים שהם קרועות למעלה אין לאשה לצאת בהם, שמא יצחקו עליה ותסירם ותבוא לטלטלם. וכן מנעל חדש אין לצאת בו שמא אינו מתאים למידתה, ואם הלכה בו אתמול אפילו שעה אחת מותר. ולאיש מותר לצאת בנעלים קרועות או חדשות. **ובשאר מלבושים** שאין לחוש שתסירם, מותר אפילו באשה.

סעיף י"ד

חוטי שיער

איתא במתני' (שבת ס"ד:) **יוצאה אשה בחוטי שער, בין משלה בין משל חברתה בין משל בהמה.** ולהלן בגמרא **תנא ובלבד שלא תצא ילדה בשל זקנה, וזקנה בשל ילדה. בשלמא זקנה בשל ילדה שבח הוא לה אלא ילדה בשל זקנה אמאי, גנאי הוא לה, אידי דתנא זקנה בשל ילדה תנא נמי ילדה בשל זקנה.**

דעות הראשונים - התוס' מבארים שאסור בין ילדה בשל זקנה בין זקנה בשל ילדה, ושאלת הגמרא היא שזקנה בשל ילדה שזה שבח לה יש חידוש שחוששים דמחכו עלה ואתיא לאשלופי, אבל ילדה בשל זקנה שזה גנאי לה פשיטא שחוששים דילמא שלפה. אבל הרמב"ם מתיר ילדה בשל זקנה, וצ"ל שהוא מבאר שרק זקנה בשל ילדה חוששים שתרצה להראותם, אבל ילדה בשל זקנה ודאי לא תבוא להראותם, (וצ"ע שלפי זה כוונת הגמרא שהתנא שנה דבר שלא נכון אידי דבר אחר).

פסק ההלכה - חוטי שיער שמהדקתם על ראשה (ואינו פאה נכרית אלא חוטים בעלמא), מותרת לצאת בהם בין אם הם משערה בין משער חברתה בין משל בהמה, אבל לא תצא זקנה בשל ילדה או ילדה בשל זקנה.

סעיף ט"ו

איתא במתני' (שבת נ"ז.) **לא תצא אשה וכו' ולא בטומפת.** ובגמרא איתא **מאי טומפת אמר רב יוסף חומרטא דקטיפתא** (קשר שעושים לרפואה שלא תשלוט עין הרע), **אמר ליה אביי ותהוי כי קמיע מומחה ותשתרי, אלא אמר אביי אפיזיוני.**

פסק ההלכה - קשר שעושים שלא תשלוט עין הרע מותר לצאת בו בשבת, אם הוא בדוק לרפואה.

יצאה עם מוך

איתא במתני' (ס"ד:) **יוצאה אשה וכו' במוך שבאונה ובמוך שבסנדלה ובמוך שהתקינה לנדתה.** ובגמרא (ס"ה.) **במוך שבאונה, תני רמי בר יחזקאל והוא שקשור באונה** (בקשר מהודק. רא"ש), **ובמוך שבסנדלה, והוא שקשור לה בסנדלה. ובמוך שהתקינה לה לנדתה, סבר רמי בר חמא למימר והוא שקשורה לה בין יריכותיה, אמר רבא אף על פי שאינו קשור לה, כיון דמאיס לא אתיא לאיתויי. בעא מיניה רבי ירמיה מרבי אבא, עשיתה לה בית יד מהו, אמר ליה מותר.**

וכתבו הראשונים שבסנדלים שלנו מותר לתת מוך אפילו כשאינו קשור

ישכח ויוציאו לרשות הרבים, ורק בידו מותר בחצר מעורבת, דאם נאסור בידו יהיה אסור לטלטל כל כלי בבית ובחצר, ורק בדרך מלבוש חוששים שמא יפול ויבוא לטלטלו.

סעיף י"ח

דברים שאסור לצאת לרשות הרבים, אם הם מותרים בחצר או בבית

איתא במתני' (ס"ד): **"יוצאה אשה וכו' בכבול ובפאה נכרית לחצר.** ובגמרא **אמר רב כל שאסור חכמים לצאת בו לרשות הרבים, אסור לצאת בו לחצר, חוץ מכבול ופאה נכרית. רבי ענני בר ששון משמיה דרבי ישמעאל אמר הכל ככבול.**

הרי"ף והרמב"ם פסקו כרב, וכתב הרמב"ם דהא דאסרינן בחצר היינו דווקא כשאינה מעורבת, אבל דעת הרשב"א והרמב"ן דכל שהוא דרך מלבוש או תכשיט אסור אפילו בבית, כיון שאין דרך לפשוט תכשיטים כשיצא חוץ לבית, וכ"ש שאסור בחצר מעורבת. ודעת התוספות שהלכה כרבי ענני בר ששון שמתיר בחצר אפילו באינה מעורבת, וכתבו שעל פי זה מותרות נשים שלנו להתקשט בטבעות ותכשיטים, שכל רשות הרבים שלנו כרמלית היא, כיון שאין המבואות רחבים ט"ז אמה ולא בוקעים בהם ס' רבוא, ואף שמבואר בעירובין ק"כ. שכרמלית חמורה מחצר שאינה מעורבת, היינו שבמקום שיש רשות הרבים אוסרים כרמלית אטו רשות הרבים, אבל אנו שאין לנו רשות הרבים כלל אין להחמיר בכרמלית כל כך. וה"ר שמשון מצא כתוב בשם רבינו שר שלום שכל האיסור בתכשיטים הוא בדבר שהנשים רגילות להראות זו לזו, ונשים שלנו אין דרכם להראות תכשיטיהם. וסוף דבר אמרו הקדמונים (וכ"כ הרא"ש והר"ן) דמותרות לצאת בהם דמוטב יהו שוגגות ואל יהו מזידות, אף דמדינא אסורות. ובעל התרומות והסמ"ג והסמ"ק והגהות מיימוני כתבו שדבר שאסור דילמא שלפא ומחויא מותר לדין שאין לנו רשות הרבים, אבל דבר שאסור מן התורה דהוי משאוי אסור אף לדין.

פסקי ההלכה

כל דבר שאסרו חכמים לצאת בו לרשות הרבים, אסור לצאת בו מהבית לחצר, או להתקשט בו בחצר, אא"כ החצר מעורבת, וכן בבית מותר, וכבול ואיצטמא ופאה נכרית (קליעת שיער תלוש שצוברתו מעל שערה), מותר בכל חצר, כדי שלא תתגנה על בעלה. וי"א שכל דבר שאסור לצאת בו, אסור אפילו בבית, חוץ מכבול ופאה נכרית וכנ"ל. וי"א שהכל מותר אפילו בחצר שאינה מעורבת. והגר"א מצדד כדעה הראשונה.

והאידינא נהגו הנשים לצאת בכל התכשיטים, אפילו ברשות הרבים שלנו. וי"א שהדבר אסור מדינא, אלא שאין למחות משום דמוטב שיהיו שוגגות ולא מזידות, אע"פ שלדינא אין לסמוך כ"כ על ההתרים הללו. ויש שמלמדים זכות שהמנהג הוא לפי השיטה האחרונה הנ"ל, שמתירה לצאת אפילו לחצר שאינה מעורבת, וכיון שאין לנו רשות הרבים גמורה אלא כרמלית, הוי כחצר שאינה מעורבת ומותר, אמנם השו"ע עצמו סובר שיש לנו רשות הרבים. והרמ"א מביא שי"א עוד טעם להתיר, שכיון שהיום התכשיטים מצויים ויוצאים בהם גם בחול, אין לחשוש שתסירים להראותם.

ואפילו בשבת עצמה, דאין המוך נופל מהסנדל, וכתב הבית יוסף דהיינו במנעלים וסנדלים הנעולים מכל עבר, אבל בפתוחים אפילו מצד אחד חוששים שמא יפול ויבוא לטלטלו.

עוד כתבו הראשונים שמה שמותר לצאת במוך שהתקינה לנדתה היינו כשמביאתו כדי שלא יפול הדם על בשרה ויתייבש ותצטער, אבל אם מכוונת כדי שיבלע בו הדם ולא יטפטף על בגדיה ויטנפו הוי אצולי טינוף ואסור, ושלא כדברי רש"י דשרי.

שיטת ה"ר פורת דהא דאיתא בסיפא דמתני' **ובלבד שלא תתן לכתחלה בשבת ואם נפל לא תחזיר** קאי גם אמוך שבאזנה ושבסנדלה ושהתקינה לנדתה, אבל אין נראה כן מדברי הרמב"ם ורבינו ירוחם.

פסק ההלכה - מותר לצאת במוך שבאוזן העשוי לבלוע את הליחה, אם הוא קשור ומהודק, וכן במוך שבסנדלה אם הוא קשור אע"פ שאינו מהודק וי"א דבעינן שיהא מהודק, וצ"ע, ובסנדל ומנעל אם הם סגורים מכל צד, (אבל בנעלי בית (-פנטינ"ש) שלנו מותר רק בקשור). ומוך שהתקינה לנדתה שלא יפול עליה דם ויצערה, מותר לצאת בו אפילו אינו קשור, ואפילו אם יש לו בית יד מותר, דכיון דמאיס אין חשש שתטול אותו בידה, ומותר לתת אותו לכתחילה בשבת, אך מוך שעשתה כדי להציל בגדיה מטינוף אסור לצאת בו בשבת.

יציאה עם דבר בתוך פיה

איתא במתני' (ס"ד): **"יוצאה אשה בפילפל, ובגרגיר מלח, וכל דבר שניתן לתוך פיה, ובלבד שלא תתן לכתחלה בשבת, ואם נפל לא תחזיר.**

הראשונים מסתפקים אם הדין שלא תתן לכתחילה בשבת מדבר רק על גרגיר מלח, או גם על פלפל.

פסק ההלכה - מותר לצאת בפלפל העשוי לריח הפה או בגרגיר מלח העשוי לחולי השיניים, ובכל בושם שתתן לתוך פיה, ובלבד שלא תתנם לכתחילה בשבת, (גזירה משום שחיקת סממנים, או משום דמחזי כמערים), ואם נפל לא תחזיר, וי"א שדווקא בנפל ע"ג קרקע אסור, אבל בנפל ע"ג כלי מותר, ויש להתיר בזמננו שלכמה פוסקים אין לנו רשות הרבים, וי"א שמותר לתת לכתחילה בשבת תבן במנעלים הסתומים מכל צד, ונכון להחמיר בזה אם לא בעת הצורך.

בתי שוקיים שקושרים **במשיחה או ברצועה** סביב שוקיה מותר לצאת אפילו אם המשיחה היא דבר נוי.

אצעדה שמניחים בזרוע או בשוק ומהדקים אותו על בשרה, מותר לצאת בזה בשבת, (אבל אם הוא מהודק על הכתונת, או שהוא על בשרה והוא רפוי אסור), ויש אוסרים בשל זרוע.

סעיף ט"ז

דברים שהאשה מותרת לצאת בהם בשבת, מותר לה להתירם ברשות הרבים, דממה נפשך אם תזכור שזה שבת אין חשש שתבוא לטלטלם, ואם לא תזכור לא יועיל שנאסור לה להתירם.

סעיף י"ז

מפתח - י"א שאין להביא מפתח בחגורתו אפילו בחצר מעורבת, שמא

אמנם כל דבר שחייבים בו חטאת, כגון טבעת שיש עליה חותם לאשה או שאין עליה חותם לאיש, אסור אפילו בכרמלית לדין או אפילו בחצר, (אבל אשה בטבעת שאין עליה חותם פטורה דהוי כתכשיט).

וי"א שבזמן הזה שנהגו האנשים לצאת בטבעת שאין עליה חותם, הרי זה להם כתכשיט ושרי, ואין למחות ביד המיקל דיש לו על מי לסמוך, ומ"מ בעל נפש לא יצא בטבעת מחוץ לעירוב. ואפשר שכיון שנהגו הנשים לצאת בטבעת שיש עליה חותם, הרי הוא להם כתכשיט, ומותר לסברא אחרונה הנ"ל.

אם האשה יוצאת במחטים יותר מן הנצרך להעמדת הקישורים יש למחות בידה.

סעיף י"ט

איתא בגמרא (קכ"ג.) **מחט שניטל חררה או עוקצה טהורה. וכו'.**
מדלענין טומאה לאו מנא הוא לענין שבת נמי לאו מנא הוא.

פסק ההלכה - מחט שאינה נקובה שיש לה קשר עב בראשה וניטל חודה או עוקצה, צריך להזהיר את הנשים שלא לשים אותה בצעיפים, (כיון שנתבטל ממנה שם כלי), א"כ ניטלו חודה ועוקצה מערב שבת ויחדוה לשם כך, שזה מועיל אפילו במחט נקובה שניטלו גם חודה וגם עוקצה, והמ"א ס"ל שבמחט שאינה נקובה לא נתבטל ממנה שם כלי עד שינטלו גם חודה וגם עוקצה.

סעיף כ'

קיסמים או חוטים שבנקבי האזנים

איתא במתני' (שבת ס"ה.) **הבנות יוצאין בחוטין ואפילו בקיסמין שבאזניהם.** ובגמרא אבוה דשמואל לא שביק להו לבנתיה דנפקי בחוטין, וכו', והאנן תנן הבנות יוצאות בחוטין, בנתיה דאבוה דשמואל דצבעונין הוו.

פסק ההלכה - קיסמים או חוטים שבנקבי האזנים (שעושים נקבים לבנות קטנות כדי לתת בהם נזמים כשיגדלו, ובינתיים שמים בהם קיסמים או חוטים), מותר לצאת בהם, אמנם אם החוטים צבועים אסור לצאת בהם שמא תסירם כדי להראותם, והמ"א מתיר בנשואה אף בחוטים צבועים, כיון שדרך שאוזני נשואה יהיו מכוסות, וכמה ראשונים אוסרים גם בנשואה.

סעיפים כ"א - כ"ג

איתא במתני' (שבת ס"ה.) **עריביות יוצאות רעולות ומדיות פרופות, וכל אדם אלא שדברו חכמים בהוה. פורפת על האבן ועל האגוז ועל המטבע, ובלבד שלא תפרוף לכתחלה בשבת.** ובגמרא **ובלבד שלא תפרוף לכתחלה בשבת, והאמרת רישא פורפת, אמר אביי סיפא אתאן למטבע** דאסור משום מוקצה, אבל אבן שהוקצתה לכך מותרת בטלטול, ובמטבע אם פרפה עליה מבעוד יום מותר לצאת בה בשבת, וברמב"ם מבואר שאפילו אם פרפה בשבת מותר לצאת בו, וזה חידוש, ואולי הביאור משום שהוא בטל לבגד, ובספרי הרמב"ם החדשים מוגה דמיירי שפרפה מערב שבת.

ואיתא בגמרא **בני אביי אשה מהו שתערים ותפרוף על האגוז, להוציא לבנה קטן בשבת, וכו', תיקו.** וכתבו הר"ף והרא"ש דכך

תיקו דאורייתא לחומרא ודרבנן לקולא, ולכן אסור לצאת כך לרשות הרבים אבל לכרמלית מותר.

פסקי ההלכה

מותר לאשה לצאת רעולה, והיינו שעוטפת כל ראשה חוץ מהפנים, או חוץ מהעיניים, דדרך מלבוש הוא.

אגוז או אבן עגולה שיחדתו מערב שבת כדי לפרוף (-לקשור) בו בשבת את הטלית (אפילו אם היחוד הוא רק לשבת אחת), מותר לצאת בזה בשבת, שידוע לכל שהיא צריכה לכך, אבל במטבע או באבן שאינה עגולה אסור א"כ פרפה עליו מערב שבת, או שיחדה אותם לכך לעולם. ואסור לפרוף על אגוז כדי להוציא לרשות הרבים עבור בנה, דמחזי כהערמה, אבל לכרמלית מותר. ודינים אלו שייכים גם באיש.

סעיף כ"ד

אבן תקומה

איתא בגמרא (שבת ס"ו:) **תנו רבנן יוצאין באבן תקומה בשבת, משום רבי מאיר אמרו אף במשקל אבן תקומה. ולא שהפילה אלא שמא תפיל, ולא שעבירה אלא שמא תתעבר ותפיל.**

פסק ההלכה - אבן תקומה שנושאות נשים מעוברות כדי שלא יפילו, (והוא אבן חציץ שיש בתוכו חלל, ובחלל יש אבן קטנה, וגם אבן ששקלו כנגד האבן תקומה והיה בה בדיוק אותו משקל ללא שהיו צריכים לחסר או להוסיף יש לה סגולה זו), מותר לצאת בהם בשבת כדי שלא תפיל, דהוי כקמיע מומחה, ואפילו לא הפילה עד עתה שום עובר מותר, ואפילו לא נתעברה עדיין מותרת לצאת בו, אם חוששת שמא תתעבר ותפיל.

תיקון הראש והשיער בשבת

סעיפים כ"ה כ"ו

צביעת פני האשה בשבת

איתא בגמרא (צ"ה.) **אשה לא תעביר סרק על פניה, מפני שצובעת.**

ואיתא במתני' (צ"ד:) **וכן הגודלת** (-קולעת שיערה), **וכן הכוחלת, וכן הפוקסת, רבי אליעזר מחייב, וחכמים אוסרין משום שבות.** ומפרש בגמרא (צ"ה.) **כוחלת משום צובעת, גודלת ופוקסת משום בונה.** והלכה כחכמים שאסור משום שבות, וכן פסק הרמב"ם, אבל מדברי הסמ"ג נראה שחייבת חטאת. ולענין פוקסת רש"י מביא שי"מ שמתקנת שיערה במסרק, וי"א טחה כמין בצק על פניה וכשנוטלתו מאדים הבשר.

ואיתא בגמרא (ס.) **ולא במחט שאינה נקובה, למאי חזיא, וכו', הואיל ואשה חולקת בה שיערה.** וכתבו התוס' והרא"ש והר"ן שאשה יכולה לחלוק שיערה בשבת, ודעת רש"י שאסור.

פסקי ההלכה

אסור לאשה להעביר סרק (-צבע אדום) על פניה, או לכחול העיניים, או לטוח על פניה בצק (שכשנוטלתו מאדים הבשר), משום דהוי צובע [מדרבנן, דאין צביעה מדאורייתא על גוף האדם], ובתוספתא איתא שאשה לא תקנח פניה בבגד שיש בו סרק, ומשמע שאסור אפילו אם

אינה מתכוונת לצביעה, אמנם באיש שאין דרכו בכך לא מיקרי צובע. ומותר בין לאיש בין לאשה לאכול תותים ושאר פירות הצובעים אע"פ שצובע פניו וידיו בעת האכילה.

קליעת שיער - אסור לאשה לקלוע את שיערה בשבת, משום דדמי לבנין, (ואין בזה משום אריגה כיון שזה מחובר, ועוד שאין סופו להתקיים, ונחלקו רש"י ותוס' אם דבר שעומד להתקיים רק ביום השבת נחשב מתקיים). וכן אסורה להתיר את הקליעה דדמי לסותר, ובקליעה תלושה אסור לסותרה משום דדמי לתולדת בוצע, אבל לחלוק שיערה, לדעת השו"ע מותר, והרמ"א מביא שיש אוסרים מחשש תלישה, ונהגו להתיר רק באצבע ולא בכלי. והקולע נימין בתלוש חייב משום אורג. וקליעת פאה נכרית אסורה משום אורג, דאף אי נימא שאין סופה להתקיים אסור מדרבנן וכמו שמצינו בכתב, ומו"מ אין כדאי למחות במקום שלא ישמעו לנו.

סעיף כ"ז

סירוק

איתא במתני' (נזיר מ"ב.) **נזיר חופף ומפספס, אבל לא סורק. ובגמרא חופף ומפספס מני, ר"ש היא דאמר דבר שאין מתכוין מותר, אבל לא סורק, אתאן לרבנן, רישא ר"ש וסיפא רבנן, אמר רבה כולה ר"ש היא, כל הסורק להסיר נימין מדולדלות מתכוין.** ובגמרא (שבת פ"א.) מובא דין זה לגבי שבת. וכתב רש"י שבמסרק אסור משום שודאי הוא משיר שער, ומודה רבי שמעון בפסיק רישא ולא ימות. ויש שרוצים לומר שלדברי הסוברים שר"ש אוסר רק בפסיק רישא דניחא ליה מותר לסרוק, דהא לא ניחא ליה בתלישת שערות, וכתב הבית יוסף שכיון שהוא רוצה להשוות שערו שיהא חלק ויפה ואי אפשר להשוותו אלא אם כן ישיר קצת שערות, הוי פסיק רישא דניחא ליה. וכן מבואר מדאמרין בגמרא (נדה ס"ז:) שאשה חופפת בערב שבת וטובלת במוצאי שבת מפני שאינה יכולה לחוף בשבת, וחפיפה היינו סריקת הראש.

פסק ההלכה - אסור לסרק במסרק בשבת אפילו במסרק העשוי משיער חזיר, דאף שאינו מתכוין לתלישה, הוי פסיק רישא שיתלשו שערות, והוי תולדה דגוזז, ובגמ' משמע שהטעם משום שכוונתו להשיר נימין המדולדלים, ונ"מ שאסור אפילו במסרק רך שאינו פסיק רישא להשיר השערות, אא"כ אין כוונתו להשיר את הנימין. ויש אנשים המקילים בזה, אוי לעיניים שכך רואות, וראוי לכל חכם להזהיר בעירו על זה, ולחוף ולפספס שערותיו ולהפרידם ביד ולחכך בצפורניו מותר, ואינו חושש אם נפל שיער כיון דלא הוי פסיק רישא, וכן מותר לתקן מעט את השיער בכלי העשוי משיער חזיר בלי לסרוק, ובמסרק אסור גם בזה, ונהגו שהכלי העשוי משיער חזיר יהיה מיוחד לשבת, כדי שלא יהיה כעובדין דחול. ואסור לאשה לפקוס שיערה, ואפשר שהכונה בזה שכשהראש סרוק ואין חשש השרת שיער, רוחצין המסרק בשמן טרוף במים, ומעבירות המסרק כדי להדביק השערות זו בזו ולהשכיבם, וזה אסור משום דדמי לבנין, ומשמע שאם כוונתה רק להשכיב את השיער וכבר היה הראש סרוק יפה מותר. ואם הראש עדיין לא סרוק יפה אסור אפילו לתקנו מעט במסרק.

אסור החליק את השערות בחלב מהותך ומעורב במיני בשמים, דנראה דיש בזה משום ממרח, וראוי להזהיר בני ביתו על זה.

עיקרי הדינים -

מלבוש או תכשיט אין בו משום הוצאה בשבת, אא"כ הוציאו בידו ולא בדרך מלבוש, אבל דבר שאינו תכשיט ואינו מלבוש, ולא הוציאו דרך מלבוש, אם הוציאו כדרך שרגילים להוציא דבר זה ולא בשנינו, חייב.

מה נחשב מלבוש ומותר לטלטלו - דברים הניתנים על המכה (כשנתנם מערב שבת), קמיע מומחה (שהגברא שכתבו או הקמיע עצמו הועילו ג' פעמים לרפא חולי), כפפות מותר ויש מחמירים לתפורם למלבוש.

דבר שהוא מלבוש והניחו על גופו שלא בדרך מלבוש אסור לצאת בו. מותר לצאת בשני מלבושים זה על זה, ובשתי חגורות השו"ע מתיר והרמ"א אוסר. ציצית פסולה, הוציא בה בשבת חייב, דאין החוטים בטלים לבגד, אבל אבנט וכדומה שיש בו רצועות הם בטלות לבגד ומותר לצאת בהם,

כל מקום שנא' בהלכות שבת חייב, היינו כרת במזיד, ובשו"ג כגון ששכח שזה שבת או שלא ידע שהמלאכה אסורה, חייב חטאת.

דברים האסורים בטלטול משום גזירה דרבנן - יש דברים שאע"פ שהם מלבוש או תכשיט ומדאורייתא מותר להוציאם, אסרום חכמים שמא יבוא לטלטלם ד' אמות ברשות הרבים, כגון שהם רפויים ויש חשש שיפלו (מנעל גדול מדאי), או שיבוא להסירם משום דמחייכי עליה (מנעל רק על רגל אחת כשאין ברגל השניה מכה), או דברים שיש חשש שיורידם כדי להראותם, כגון תכשיטי נשים שדרך האשה להסירם ממנה כדי להראותם לחברותיה (ואם רק אשה חשובה דרכה ללכת עם זה מותר, דאין דרך אשה חשובה להורידם), או דברים החוצצים בטבילה וחוששים שתסירם כדי לטבול ותבוא לטלטלם אח"כ (ודין זה ודיני תכשיטי אשה ושאר דינים המיוחדים באשה, מבוארים בסימן ש"ג), או תפילין שיש חשש שיורידם כדי להכנס לבית הכסא, ויש דברים שאסרו חכמים משום מראית העין (כלי מלחמה. וכל דבר שאסור משום מראית העין אסור אפילו בחזרי חדרים), וכל הדברים שאסורים משום שמא יבוא לטלטלם, אם שכח ויצא בהם לרשות הרבים א"צ להסירם, אלא מהלך בהם עד שמגיע לביתו.

דברים שאינם נחשבים מלבוש ואסור לטלטלם - מחט (ואם מוציא בדרך הוצאה חייב חטאת, ומחט המושמשת ללבישת הבגד מותר להוציאה), טבעת (כשזה תכשיט מותר, וכשאינו תכשיט אסור, ואם מוציא כדרך חייב חטאת), משקפיים גם אם הם בתוך תיק יפה מכסף, צורת פרוצף שנותנים על הפנים כדי להפחיד את התינוקות, ועוד.

ציאה עם דבר שהוא גם מלבוש וגם משמש לדבר אחר - דבר העשוי גם לתכשיט וגם לתשמיש אסור להוציאו בשבת אם אם כוונתו לתכשיט, מפני שהרואה יסבור שמוציאו לתשמיש. מותר ללבוש מלבוש כדי להציל עצמו מטינוף (כגון לבישת כובע מפני הגשמים), אבל אם אינו מלבוש גמור אסור (כגון לכסות כובעו במטפחת), ודבר שנעשה כדי להציל מצער (כגון לשים בגד על המטפחת כדי שלא יצטרו אותה הגשמים) מותר אף אם ע"ז ניצל גם מטינוף,

קיסע וזקן וכדומה יש דברים שהם כמלבוש ומותר לו לטלטלם (כגון מקל להילוך כשאינו יכול ללכת בלעדיו), ויש דברים שאינם מלבוש אלא ליופי (כגון מה שקיסע עושה רק כדי שלא יראה חסר רגל) ואסור לו לצאת בזה שמא יפול ויבוא לטלטלו. (ש"א).

סימן ד"ש

שביחת עבדו

האדון מצווה לשמור שעבדו לא יעשה מלאכה בשבת, דכתיב "לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ושורך וחמורך וכל בהמתך וגרך אשר בשערך, למען ינוח עבדך ואמתך כמוך".

יש ג' מצבים בעבד: הקונה עבד כנעני הוא מל ומטביל אותו לשם עבדות, ויש בזה מקצת גירות והוא חייב במצוות כאשה. ואם העבד לא מל וטבל ורק קיבל עליו ז' מצוות בני נח דינו כגר תושב, ואסור מן התורה לצוות עליו לעשות מלאכה לישראל בשבת, דעליו כתיב "וינפש בן אמתך והגר". ואם העבד לא קיבל עליו מצוות כלל נחלקו הפוסקים בדינו.

ובסימן זה יבואר על איזה עבד מצווים על שביחתו, וכן מה הדין בגר תושב ושכיר.

סעיף א'

איתא בגמרא (יבמות מ"ח): **"וינפש בן אמתך בעבד ערל הכתוב מדבר, אתה אומר בעבד ערל, או אינו אלא בעבד מהול, כשהוא אומר 'למען ינוח עבדך ואמתך כמותך' הרי עבד מהול אמור, הא מה אני מקיים 'וינפש בן אמתך' בעבד ערל. 'והגר' זה גר תושב, אתה אומר זה גר תושב, או אינו אלא גר צדק, כשהוא אומר 'וגרך אשר בשעריך' הרי גר צדק אמור, הא מה אני מקיים 'והגר' זה גר תושב.**

רש"י מבאר שגר תושב היינו שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה, ומחלל שבת כעובד עבודה זרה. והקשה הרא"ש דאם כן נפשי להו משבע מצות. ולכן ביאר הרא"ש דמייירי בגר תושב שנתגדל בביתו כמו שכירו ולקיסו, ועושה מלאכה לצורך ישראל, ועל זה הזהירה תורה שלא יעשה מלאכה של ישראל בשבת.

עוד איתא בגמרא (כריתות ט.) **תניא רבי שמעון אומר אחד גר תושב, ואחד עבד ואמה התושבים, עושים מלאכה בשבת לעצמם כישראל בחול.** וכתב הרמב"ם שרק עבדים שמלו וטבלו לשם עבדות וקבלו מצות שהעבדים חייבין בהם אנו מצווים על שביתתם, אבל עבדים שלא מלו ולא טבלו אלא קבלו עליהם שבע מצות שנצטוו בני נח בלבד, הרי הן כגר תושב, ומותרים לעשות מלאכה בשבת לעצמן כישראל בחול. וכתב המגיד משנה שעבד תושב וגר תושב אסור מן התורה לכל ישראל לומר להם לעשות מלאכה בשבת לצורך ישראל, אפילו מי שאינו רבו.

ולענין עבד שלא קיבל עליו שום מצוה אלא עדיין הוא גוי גמור, דעת הרשב"א שהוא בכלל "וינפש בן אמתך" כמו עבד תושב, שהרי הוא ערל, ולפי זה הא דאיתא בגמרא (שבת קכ"ט.) **דבר שאין בו סכנה אומר לנכרי ועושה, וכן הא דאיתא בגמרא (שם קל"ט): מת ביו"ט ראשון יתעסקו בו עממין,** אסור לעשות זאת ע"י עבד תושב, דלא דמי לשאר נכרים, דאמירה לנכרי שבות, אבל הכא אסור מדאורייתא לומר להם, ורק במקום פיקוח נפש מותר. וכ"ש הר"ן והנמוקי יוסף, וכן נראה מדברי רבינו ירוחם והסמ"ג וספר התרומה והגהות מרדכי והטור. וכתב מהר"י אבוהב בשם הרשב"א שנראה דאפילו לישראל אחר שאינו רבו אסור לומר לו לעשות מלאכה.

אבל מדברי הרמב"ם נראה שכל שלא קבל עליו שבע מצות כיון דגוי גמור הוא אינו מוזהר עליו מן התורה, וכתב המגיד משנה שכן דעת הרמב"ן, ומשמע שכן גם דעת המגיד משנה עצמו.

ומבואר ברשב"א שאף שהוא סובר שאסור לומר לו לעשות מלאכה, אם הוא עושה מלאכת רבו וניכר שאינו עושה זאת לדעת רבו מותר וא"צ להפרישו, כמו שבקטן א"צ להפרישו אלא בעושה לדעת אביו, ומוסיף הרשב"א שנראה שכשהוא עושה עבור ישראל שאינו רבו, מותר אפילו בעושה על דעת הישראל, אם הישראל לא אמר לו לעשות. אמנם אסור לישראל להנות מהמלאכה בשבת עצמה, כמו בכל דבר שנכרי עשה עבור ישראל או שיש בו כדי להוסיף לצורך הישראל.

פסקי ההלכה

עבד שמל וטבל לשם עבדות וקיבל עליו כל מצוות עבדים והיינו כל מה שהאשה חייבת, אסור לו לעשות מלאכה בשבת, וגם רבו מצווה

שהעבד ישבות ממלאכה, ואפילו ממלאכת העבד עצמו. ומותר להשכירו לנכרי בימות החול ולהתנות שלא יעשה עמו מלאכה בשבת, דאף שבבהמתו אסור, שאני הכא שהעבד נאמן שימנע מלעשות מלאכה.

עבד שלא מל וטבל אלא קיבל עליו שבע מצוות בני נח ושלא לעבוד עבודה זרה אפילו בשיתוף, והוא קנוי לישראל קנין הגוף, צריך רבו למונעו מלעשות עבורו מלאכה בשבת, ואפילו מלאכה דרבנן, ויש מקילים בדרבנן אם לא ציווהו לעשותה. וכן אסור מדאורייתא לכל ישראל לצוותו לעשות עבורם מלאכה בשבת, אבל העבד מותר לעשות מלאכה לעצמו, כגון תיקון בגדיו, או למזונות יותר ממה שנותן לו רבו. והיכא שעושה מלאכת רבו וניכר שאינו עושה זאת לדעת רבו, אין רבו מצווה להפרישו, ובישראל אחר שאינו רבו אם העבד או הגר תושב עושה מאיליו ואין כאן אמירת ישראל מותר (ולפעמים מדרבנן צריך למחות בידו, כמבואר בסימן רנ"ב), אמנם אסור מדרבנן להנות מהמלאכה בשבת כמו בכל נכרי שעשה מלאכה עבור ישראל. וגר תושב שהוא שכיר, הרשב"א מסתפק אם מותר שיעשה לרבו בלי ציווי, ובתוספת שבת משמע שמיקל בזה, ובגר"א משמע שמחמיר בזה.

עבד שלא מל וטבל ולא קיבל עליו שבע מצוות והוא קנוי לרבו קנין הגוף, דינו שוה לעבד שקיבל עליו ז' מצוות, ולכן אסור לרבו או לישראל אחר לומר לו לעשות מלאכה בשבת, ואפילו לצורך חולה שאין בו סכנה, או לומר לו שיתעסק במת ביו"ט ראשון, ואפילו אם הוא עובד ע"ז, ורק בפיקוח נפש מותר. וי"א שאין האיסור בעבד זה אלא לרבו, אבל לשאר ישראל דינו כשאר אמירה לנכרי, שאין איסורה אלא מדרבנן, ומותר לעשות צרכי חולה שאין בו סכנה וכדו', אמנם אם עושה מלאכה בשכר והשכר לרבו, הוי כעושה מלאכה לרבו, וצ"ע. וי"א שאף רבו אינו מוזהר עליו, ולמעשה יש להחמיר כדעה הראשונה, ולענין ישראל אחר אפשר שיש להתיר מטעם ספק ספיקא, אך אין הס"ס הזה מתהפך.

מומר או קראי אסור לומר להם לעשות עבורו מלאכה בשבת או יו"ט, דעובר משום "לפני עוור".

יציאת עבד בחותם העבדות

איתא בגמרא (שבת נ"ח.) **יוצא העבד בחותם שבצוארו, אבל לא בחותם שבכסותו. ורמינהו לא יצא העבד בחותם שבצוארו, ולא בחותם שבכסותו, וכו', לימא הא דעבד ליה רביה, הא דעבד איהו לנפשיה, לא אידי ואידי דעבד ליה רביה, וכאן בשל מתכת וכאן בשל טיט. וכדרב נחמן אמר רבה בר אבון, דבר המקפיד עליו רבו אין יוצאין בו, דבר שאין מקפיד עליו יוצאין בו.**

פסק ההלכה - עבד שרבו מצווה על שביתתו אסור שיצא לרשות הרבים בחותם שעשה רבו להראות שהוא עבדו, אם החותם הוא ממתכת (שהוא חשוב ושמא ישבר ויבוא לטלטלו), או בחותם של טיט אם הוא תלוי בכסותו (שמא ישבר ויפחד שרבו יאמר שהוא שברו כדי להראות שהוא בן חורין ויקפל טליתו כדי שלא יראו את מקום החותם וישאנו על כתפו, ודמי הטלית למשאווי), ולענין לצאת לחצר הב"ח מיקל והא"ר חולק. אבל חותם של טיט התלוי בצוארו מותר לצאת בו לרשות הרבים, (דאין לחוש שיסירנו כיון שאימת רבו עליו, ואם ישבר אין לחוש

שיביאנו בידו כיון שאינו ראוי לכלום וגם אינו סימן עבדות אלא כשהוא בצוארו או בכסותו), ואם עשאו העבד עצמו אסור בכל ענין.

סעיף ב'

עשית מלאכה ע"י עבד בשבת עבור מזונותיו - עבד שמוותר שהוא יעשה מלאכה עבור עצמו, אם אמר לו האדון מבעוד יום שבשבת יעשה לעצמו ויזון עצמו, רשאי העבד לעשות בצינעא באופן שאין חשש רואים, ואפילו בבית רבו מותר לעשות בצינעא, וכ"ש אם מרויח בבית נכרי, ואפשר שגם בזה צריך לעשות בצינעא, כדי שלא יחשבו שרבו השכירו, אבל לצורך ישראל אחר לא יעשה אפילו בצינעא, ואם התנה בשבת עצמה אסור לעשות אף למזונות עצמו, ואם לא אמר לו כלל אלא העבד עושה מעצמו ורוצה ליזון מזה, הא"ר הביא בשם המשאת בנימין דמותר, ובלבושי שרד משמע שאין להקל בזה.

סעיף ג'

דין גר תושב ושכיר

נכרי גמור שהוא שכיר אין רבו מצווה על שביתתו, אפילו הוא שכיר לכמה שנים, ואפילו מלאכת רבו אינה אסורה מדאורייתא, והמלאכות שמוותר לעשותם לכתחילה ע"י נכרי מותר גם על ידו.

שכיר שקיבל עליו מצוות הנהגות בעבד, דעת המ"א שאין רבו מצווה על שביתתו, ודינו כגר תושב, אבל הוא עצמו אסור במלאכה אפילו לעצמו, והבה"ל כתב שאין בקבלתו כלום כיון שאינו עבד, ואינו אלא כגר תושב שאסור לו לשבות בשבת, וגם אין מלים מי שאינו מקבל כל המצוות, ובלא מילה וטבילה אינו נעשה ישראל, וכתב דאולי כוונת המ"א שבאמת דינו כגר תושב, אלא דס"ל שגם גר תושב יכול בתחילת גירותו לקבל יותר מז' מצוות, ואם קיבל לשמור שבת מותר וחייב לשומרה.

מקום שעבדים שממירים דתם לדת ישמעאל יוצאים לחרות, נסתפק מהרי"א אם דינם כשכיר, ודעת האחרונים להחמיר בזה, ואם אין לו רשות לפי דיניהם להפקיע עצמו בהמרת דתו ודאי אסור.

מקום שגזר המלך שאין מי שאינו מדתם יכול לקנות עבד דין העבדים כשכיר, ויש חולקים וסוברים שגם בזה גופם קנוי לישראל, ועכשיו שפורעים מס עבור העבדים לכו"ע גופם קנוי ואסורים במלאכה, (וכן לקולא שיכול עבד לישא ממזרת, ושפחה יכולה להנשא לממזר).

גר תושב והיינו שקיבל עליו ז' מצוות, אסור לישראל לעשות מלאכה על ידו, ואפילו אינו רבו, ודעת הרמב"ם שאין מקבלים גר תושב בזמן שאין היובל נוהג, וכן אין מקבלים עבד שאינו רוצה לקבל כי אם ז' מצוות, והראב"ד חולק. אבל עבד שרצונו למול ולטבול ולקבל עליו מצוות שהאשה חייבת, זה נוהג גם בזמן הזה.

עיקרי הדינים -

מצוה על האדון לשמור שעבדו לא יעשה מלאכה בשבת, דכתיב "לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ושורך וחמורך וכל בהמתך וגרך אשר בשעריך, למען ינוח עבדך ואמתך כמורך". ובעבד שמל וטבל לשם עבדות הוא חייב במצוות כשהוא וצריך שישבות מכל המלאכות, ואם העבד לא מל וטבל ורק קיבל עליו ז' מצוות בני נח דינו כגר תושב, ואסור מן התורה לצוות עליו לעשות מלאכה לישראל בשבת, דעליו כתיב "וינפש בן אמתך והגר". ואם העבד לא קיבל עליו מצוות כלל לרבו אסור לעשות איתו מלאכה, ולגבי אחר יש אוסרים, וי"א שאינו אלא כשאר נכרי שאמירה לנכרי שבות. ונכרי שהוא רק שכור לישראל, אפילו לכמה שנים, אין רבו מצווה על שביתתו.

סימן ש"ה

במה בהמה יוצאה בשבת

האדם מצווה שבעלי חיים שברשותו לא יעשו מלאכה בשבת, דכתיב "למען ינוח שורך וחמורך", ונ"מ שאסור להשאיל או להשכיר בעלי חיים לנכרי אם הנכרי עושה איתם מלאכה בשבת כמבואר בסימן רמ"ו. ובסימן זה יבואר ענין שביתת בהמתו ממלאכת הוצאה, דיש דברים שהם כמלבוש ומותר שהבהמה תצא איתם, כגון דברים העשויים לשמירת הבהמה, ויש דברים שנחשבים משאוי ואסור שהבהמה תצא איתם, כגון דברים שהם לנטירותא יתירא, וכן יש דברים שאסורים שמו יפלו ויבוא הבעלים לטלטלם, או משום מראית העין.

איסור זה הוא מלבד איסור דאורייתא של מחמר, והיינו שאסור מן התורה לעשות מלאכה יחד עם בהמה, כגון שהבהמה סוחבת דבר והוא מנהיג אותה.

עוד יבואר בסימן זה דין השתמשות בבהמה בשבת, איזה דברים הותרו בבהמה משום צער בעלי חיים, ומה יש לאדם לעשות כדי שנכרי לא יעשה מלאכה עם בהמתו בשבת.

סעיפים א' - ג'

איסור יציאת בהמה בדברים שאינם נצרכים לשמירתה

איתא במתני' (שבת נ"א): **במה בהמה יוצאה ובמה אינה יוצאה, יוצא הנמל באפסור, ונאקה בחטם, ולובדקים בפרומביא, וסוס בשיר, וכל בעלי השיר יוצאין בשיר.** ופירש רש"י לפי שהאדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת ומידי דמינטרא ביה בהמה הוי תכשיט ואורחא, ולא הוי משוי, ומידי דלא מינטרא ביה הוי משוי.

עוד איתא בגמרא (נ"ב). **תנן התם ולא פרה ברצועה שבין קרניה. פליגי בה רב ושמואל, חד אמר בין לנוי בין לשמר אסור, וחד אמר לנוי אסור לשמר מותר.** ופירש רש"י, לנוי - שצבועה וקולעה לנוי בין קרניה, ואינו אוחז בה. לשמר - שאוחזה בה. אסור - דפרה מינטרא בלא אחיזה אלא מוליכה לפניו, וקסבר נטירותא יתירתא משוי הוא. ומסקנת הגמרא דרב הוא דאמר בין לנוי בין לשמר אסור, ופסקו כמותו הרי"ף והרא"ש והתוספות והרמב"ם.

וכתב רבינו ירוחם דהא דאמרינן דנטירותא יתירתא משוי הוא ואסור, היינו דווקא בשמירה גדולה, אבל דבר שיש בו שמירה בינונית מותר אפילו אם הבהמה נשמרת גם בפחות מזה, וכ"כ הסמ"ג וספר התרומה שא"א לצמצם השמירה שלא להוסיף מעט, וראיה ממה ששינונו (נ"א): וסוס בשיר, ואפילו הכי תניא (שם) שיוצא באפסור.

עוד איתא בגמרא (שם) **ארבע בהמות יוצאות באפסור, הסוס והפרד והגמל והחמור.**

עוד איתא בגמרא (נ"ב). **רב הונא אמר מתניתין דקתני יוצאין בשיר ונמשכין בשיר, הכי קאמר, או יוצאין כרוכין, או נמשכין. ושמואל אמר נמשכין, ואין יוצאין כרוכין. ואמר רב יוסף חזינא לענלי דרב הונא יוצאים באפסריהם כרוכים בשבת.** ומסקנת הגמרא **אמר רבי חנינא מולאות של בית רבי יוצאות באפסריהם כרוכין בשבת.** וכתבו התוספות שההתר בכרוכים אינו אלא כשהם רפויים, שאדם יכול להכניס ידו בין האפסור לצואר, שהוא נוח למשוך כשירצה, וכ"כ רבינו ירוחם. אבל לרש"י אע"פ שהם כרוכים בצמצום שרי, דלנוי נמי אורחיהו הוא. וכתב הר"ן שאף שדבר שאינו אלא לנוי אסור לכו"ע, היינו רק בדבר שאינו דרך.

פסקי ההלכה

כתיב "למען ינוח שורך וחמורך", והיינו שהזהירה תורה שגם בהמה (וכן עופות ושאר בעלי חיים) ינוחו בשבת, ולכן אסור שהבהמה תצא עם דברים לרשות הרבים, אמנם דבר הנצרך לשמירת הבהמה שלא תברח, או לשמירת גופה או צמרה וכדו', הוי כתכשיט ומותר כמו מלבוש באדם, אבל דבר שאין משתמרת בו, או דהוי שמירה יתירה הרבה, או שהוא לנוי, אסור שתצא בו, ודבר שהוא מעט יותר מהשמירה הרגילה מותר דא"א לצמצם.

כל דבר שאסור שתצא בו לרשות הרבים משום משאוי, מותר לצאת בו לחצר אפילו אינה מעורבת, ולענין כרמלית נחלקו האחרונים, וברשות הרבים שלנו בודאי יש להזהר מאד, ואין להקל אפילו בשעת הדחק. (ס"ק מ"ג).

איזה דבר נחשב שמירה ומותר לצאת בו בבהמה הנצרכת לזה-
נאקה יוצאת בטבעת ברזל שבחוטמה, אבל לא ברסן של ברזל (פרומביא) או אפסר שאינם מספיקים לשמירתה. וחמור לובי מותר לצאת ברסן ברזל או באפסר, אבל לא בזממא דהוי נטירותא יתירתא, ובשאר חמורים אף רסן ברזל הוי נטירותא יתירתא. והגמל יוצא באפסר אבל לא בזממא דפרזלא, וברסן ברזל המ"א מסתפק והט"ז אוסר, ואם הוא רגיל לצאת כך בחול לשמירה מותר. ופרד או חמור יוצאים באפסר, אבל לא ברסן ברזל. וסוס יוצא באפסר או ברסן ברזל אבל לא בשניהם יחד דהוי נטירותא יתירה, ולא יצא בחבל הקשור בפיו מפני שאינו משתמר בו, ופרה אסורה לצאת באפסר.

בהמות המותרות לצאת באפסר, מותר לצאת אף בחבל הארוך שיוצא ממנו, כשהוא כרוך סביב הצוואר, ומשמע מרש"י והר"ן שאע"פ שהחבל כרוך בחוזק שאין אדם יכול להכניס ידו בין האפסר לצוואר מותר, דכל דבר שדרך לעשות כך בחול לנוי לא הוי משאוי, אבל התוס' ורבינו ירוחם סוברים שנוי אסור בכל ענין, ורק ברפוי או שקצת מהחבל תלוי מותר, שהרי יכול לאחוז בחבל כשתרצה לברוח, ופסק הב"ח כהתוס' לחומרא.

אפסר או רסן אינם מוקצה ומותר לטלטלם ולתתם על הבהמה, אך כשנתנם יזהר לא להשען על ראש הבהמה, דאסור להשתמש בבעלי חיים.

סעיף ד'

איתא בגמרא (נ"ב.) **מיתבי קשרה בעליה במוסרה כשרה, ואי סלקא דעתך משאוי הוא "אשר לא עלה עליה עול" אמר רחמנא. אמר אביי וכו'.** רבינא אמר במורדת.

פסק ההלכה- בהמה שעסקיה רעים, מותרת לצאת בכל דבר הנצרך לשמירתה, אע"פ ששאר נות מינה אינן נצרכות לזה.

סעיף ה'

יציאה עם שיר

איתא במתני' (נ"א:) **במה בהמה יוצאה וכו' וסוס בשיר, וכל בעלי השיר יוצאים בשיר.**

פסק ההלכה- כל בעלי החיים הרגילים לצאת בשיר (-כמין אצודה סביב הצוואר שקבועה בו טבעת ומכניסים בה רצועה כדי למשוך את

הבהמה), כמו כלבים של ציידים או סוס או חיות קטנות, מותר להם לצאת עם השיר כשהרצועה הכרוכה בו תלויה סביב צווארם, ואמנם חתול אין יוצא בשיר כיון שמספיק לו חבל קטן.

סעיף ו'

איתא במתני' (נ"ב:) **זכרים יוצאים לבובים, רחלות יוצאות שחוזות כבולות וכבונות, הענים יוצאים צרורות. רבי יהודה אומר הענים יוצאות צרורות ליבש אבל לא לחלב.** ובגמרא (נ"ד.) **איתמר רב אמר הלכה כרבי יהודה, ושמואל אמר הלכה כרבי יוסי. ואיכא דמתני להא שמעתא באפי נפשיה, רב אמר ליבש מותר לחלב אסור, ושמואל אמר אחד זה ואחד זה אסור.** ופסקו הר"ף והרא"ש והרמב"ם כרב דאמר הלכה כרבי יהודה, אבל רש"י גורס ורבי יוחנן אמר הלכה כתנא קמא, וכתבו הראשונים שלגירסת רש"י הלכה כרבי יוחנן לגבי רב ושמואל, וכן דעת כמה פוסקים. וכתב הבית יוסף שכיון שהר"ף והרמב"ם מסכימים לדעה אחת, הכי נקטינן.

פסק ההלכה- דברים הנעשים לשמירת גוף הבהמה מותר לצאת בהם דהוי כמלבוש לאדם, ולכן אילים יוצאים לבובים (-עור שקושרים תחת זכרותם כדי שלא יעלו על הנקבות), רחלות יוצאות שחוזות (-שקושרים האליה כלפי מעלה כדי שיעלו עליהם הזכרים), כבונות (-בגד שקושרים כדי שהצמר ישאר נקי), והעזים יוצאות צרורות (-שקושרים ראשי הדדים כדי שיצטמקו דדיהן ולא יחלבו, ואפילו קשר שם כיס שרי), אבל אם קשר כדי לשמור שהחלב לא יפול לארץ אסור, כיון דלא מיהדק.

סעיפים ז' ח' ט'

איתא במתני' (נ"ב.) **חמור יוצא במרדעת בזמן שהיא קשורה לו.** ובגמרא **אמר שמואל והוא שקשורה לו מערב שבת.** וכתבו הראשונים שמה שאסור לקשור מרדעת בשבת זה משום שהוא משתמש בבעלי חיים, וכ"כ הרא"ש בשם הירושלמי, וצ"ע על רבינו ירוחם שמתיר לקשור.

וכתב הסמ"ג ששאר הבהמות אסורות לצאת במרדעת, ודווקא בחמור מותר בקשורה מפני שמצטער בצניה, כדאיתא בגמרא (נ"ג.) **דאמרי אינשי חמרא אפילו בתקופת תמוז קריר ליה.**

עוד איתא בגמרא (נ"ג.) **בעא מיניה רב אסי בר נתן מרבי חייא בר רב אשי, מהו ליתן מרדעת על גבי חמור בשבת, אמר ליה מותר.** וכתב הטור דדווקא להלך בה בחצר מותר, אבל לא לרשות הרבים, דאין חמור יוצא במרדעת אלא אם כן קשורה לו מערב שבת.

ולענין יציאת חמור עם אוכף איתא בברייתא (נ"ג.) **חמור יוצא במרדעת בזמן שקשורה לו מערב שבת, ולא באוכף אע"פ שקשורה לו מערב שבת. רבן שמעון בן גמליאל אומר אף באוכף בזמן שקשורה לו מערב שבת.** ופסקו הראשונים כת"ק שאוסר.

ולענין הסרת אוכף מהחמור איתא בגמרא (שם) **אוכף שעל גבי חמור לא ימלטנה בידו, אלא מוליכה ומביאה בחצר והוא נופל מאליו.** וודאי דה"ה מע"ג סוס.

ולענין נתינת אוכף ע"ג חמור משמע בגמרא שכשם שאסור לטלו כך

אסור ליתנו, דאיתא בגמרא (שם) בעא מיניה רב אסי בר נתן מרבי חייא בר רב אשי מהו ליתן מרדעת על גבי חמור בשבת, אמר ליה מותר. אמר ליה וכי מה בין זה לאוכף, אישתיק. איתיביה (מפני שהיה סבור שהוא שותק מפני שהוא רוצה להתיר גם באוכף) אוכף שעל גבי חמור לא ימלטנה בידו, השתא לימול אמרת לא להניח מיבעיא (דדמי כאילו צריך להטעינה משאוי), אמר ליה רבי זירא שבקיה כרביה סבירא ליה, דאמר תולין מרסקל לבהמה בשבת, וקל וחומר למרדעת, ומה התם דמשום תענוג שרי, הכא דמשום צער (של צינה) לא כל שכן. וכו'. רבי זירא אשכחיה לרבי בנימן וכו' ונתנין מרדעת על גבי חמור בשבת, אמר ליה יישר וכו', דכולי עלמא מיהת מרדעת מותר, מאי שנא מאוכף (שאסור ליטול וכו' להניחו), שאני התם דאפשר דנפיל ממילא. רב פפא אמר כאן (במרדעת) לחממה (וזה מותר משום צער של צינה) כאן (בנטילת אוכף שאינו אלא כדי) לצונה (מהמשאוי שנשאה), לחממה אית לה צערא, לצונה לית לה צערא (שהיא תצטנן מאיליה). ומבואר שאוכף אסור בין ליטול בין להניח, בין לחמור בין לסוס, ומרדעת מותר לתת ע"ג חמור משום צער צינה, אבל ע"ג סוס כיון דלית ליה צער צינה אסור, וכן להסיר המרדעת בין מן החמור בין מן הסוס אסור, כיון דאין להם צער אם לא יסירנה. וטעם האיסור להניח אינו משום קשירה, דאפילו בלי קשירה אסור, אלא משום דדמי כאילו צריך להטעינה משוי, ולהסיר אוכף או מרדעת מסוס וחמור אסור משום טירחא שלא לצורך. והטור מתיר לתת אוכף על הסוס בלי קשירה, וצ"ע מדברי הגמרא הנ"ל.

פסקי ההלכה

חמור יוצא במרדעת (כמין אוכף גדול שמניחים על החמור כדי שיתחמם), אם המרדעת היתה קשורה מערב שבת, דחמור אפילו בתקופת תמוז קריא ליה, ושאר הבהמות אסורות לצאת במרדעת לפי שאין הצינה קשה להם.

מותר לתת מרדעת על החמור בשבת כדי שיהיה עליו בחצר, דמפני הצינה אין חוששים לטירחא, ובלבד שלא יקשרנו אפילו בקשר שאינו של קיימא, ובסוס אסור כיון שאין לו צער צינה והוא טירחא שלא לצורך, והגר"א כתב שלרש"י זה מותר בכל הבהמות וכתב שפשטא דשמעתין משמע כדברי רש"י, ובזמן שהקור גדול או בימות החמה שהזבובים רבים ומצערים את הסוס, מותר להניח עליו בחצר מרדעת או איזה בגד, אך יזהר שלא ישען על הבהמה. ולהסיר מרדעת אסור בין מחמור בין מסוס, ואפילו כבר נתחממה ע"י משאוי שנשאה מבעוד יום.

אפילו לחמור אסור לצאת באוכף לרשות הרבים אע"פ שהוא קשור מערב שבת, ואסור להניח בשבת אוכף על חמור או על סוס, והא"ר ס"ל כהטור שבחמור מותר, והגר"א משמע שמסכים לשו"ע שאוסר, וכן אסור להסיר אוכף המונח על חמור או על סוס, ואם החמור בא מן הדרך ונתייגע, וצריך להסיר את האוכף כדי לצננו, מותר רק להתיר את החבל מתחתיו ומוליכו לחצר והוא נופל מאיליו.

סעיף י'

תלית טרסקל על בהמה

איתא בגמרא (נ"ג.) אמר רב תולין מרסקל לבהמה בשבת, וקל וחומר למרדעת, ומה התם דמשום תענוג שרי, הכא דמשום

צער לא כל שכן. שמואל אמר מרדעת מותר, מרסקל אסור. ופסקו הפוסקים לאסור.

עוד איתא בגמרא (שם) לא יצא הסוס וכו' ולא סייחים במרסקלין שבפיהם לרשות הרבים וכו', לרשות הרבים הוא דלא, הא בחצר שפיר דמי. מאי לאו בגדולים, ומשום תענוג, לא בקטנים ומשום צער.

פסק ההלכה - טרסקל שנותנים בתוכו מאכל אסור לתלותו על החמור בשבת כדי שיאכל ממנו, דכל דבר שאינו אלא לתענוג לבהמה הוי טירחא שלא לצורך ואסור, ועגלים וסייחים שצווארם קצר ויש להם צער לאכול מהקרקע מותר שיצאו עמו לחצר, אבל לרשות הרבים אסורים לצאת בו אפילו אם היה תלוי מבעוד יום.

סעיף י"א

איתא בגמרא (שם) לא יצא הסוס בזונב שועל, ולא בזהרורית שבין עיניו, וכו', ולא עיזים בכיס שבנדיהן, ולא פרה בחסום שבפיה, וכו', אבל יוצא הוא באגד שעל גבי המכה, ובקשישין שעל גבי השבר, ובשיליא המדולדלת בה.

פסק ההלכה - לא יצא הסוס בזונב שועל שקושרים כדי שלא תשלוט בו עין הרע, ולא בזהרורית שעושים לו לנוי, ולא תצא פרה בדבר שעושים כדי לחסום פיה כדי שלא תרעה בשדות אחרים, מפני שאין בזה צורך לשמירת הבהמה והוי משאוי. אבל מותר שהבהמות יצאו עם אגד שעל גבי המכה, ובלוחות שקושרים ע"ג השבר, ובשיליא שיצאה מקצתה ותלויה בה.

דברים שיש חשש שיפלו ואסור לצאת בהם בשבת - לא יצאו עיזים בכיס שעושים בדדיהם כדי שלא יסרטו ע"י הקוצים, והיינו אם הכיס אינו מהודק היטב, ואפילו לכרמלית אסור, וכן לא תצא בהמה בסנדל שנועלים ברגליה כדי שלא תינגף, (ובסוס שקובעים ברגליו ברזל במסמרים מותר).

זוג שבצואר הבהמה

איתא בגמרא (שם) ופוקקין לה זוג בצוארה ומטיילת עמו בחצר. ובמתני' (נ"ד:) איתא אין חמור יוצא וכו' ולא בזוג אע"פ שהוא פקוק. ובגמרא (שם) משום דמיחוי כמאן דאזיל לחינגא (-למכור, ותולים לה הזוג כדי לנאותה).

פסק ההלכה - מותר לפקוק זוג שבצואר הבהמה בצמר או במוכין ויוצאים בו לחצר, אבל בזוג שאינו פקוק אסור משום משמיע קול, ולרשות הרבים אסור לצאת אף בזוג פקוק, בין אם הוא בצווארה בין אם הוא בכסותה, ובגמ' משמע שהטעם משום דמחזי כמוליכו בשוק למכור, (ואפילו למבוי מעורב אסור כיון דשכיחי שם רבים, כ"כ המ"א, והפמ"ג והב"מ מפקפקים בזה). ולפי זה בחתולים ועופות שאין דרך להוליכם למכור מותר, ובסמ"ג משמע שגם בזה אסור משום משאוי, ועיין מ"א וא"ר.

סעיף י"ב

איתא בגמרא (שבת נ"ח.) לא תצא בהמה לא בחותם שבצוארה ולא בחותם שבכסותה.

פסק ההלכה - לא תצא בהמה בחותם בין שהוא בצווארה בין שהוא בכסותה, ואף שכשהוא ארוג או תפור בכסותה אין חשש שיפול ויבוא לטלטלו, גזרו ארוג אטו שאינו ארוג.

סעיפים י"ג י"ד

איתא במתני' (נ"ד) **לא יצא הגמל במטולמלת, לא עקוד ולא רגול, וכן שאר כל הבהמות. ובגמרא תנא לא יצא גמל במטולמלת הקשורה לו בזנבו, אבל יוצא הוא במטולמלת הקשורה בזנבו ובחוטרתו** (שאז אין חשש שזה יפול). **אמר רבה בר רב הונא יוצא הגמל במטולמלת הקשורה לה בשילייתה** (דכיון דכאיב לה לא מנתחא ליה).

פסקי ההלכה

לא יצא הגמל במטולמלת (כר קטן שקושרים תחת זנבו) אפילו אם היא קשורה בזנבו, שמא יפול ויבוא לטלטלו, אבל אם היא קשורה גם בזנבו וגם בחטוטרת שעל גבו, שזה מהודק היטב, או בשלית הבהמה, מותר.

לא תצא בהמה עקודה (שקושר יד אחת עם רגל) או רגולה (שקושר אחת מרגליה כלפי מעלה), מפני שזה צער גדול לבהמה והוא משאוי, וי"א שמא יפול ויבוא לטלטלו, ואם קשר שתי ידיה או שתי רגליה כדי שלא תברח, מותר, כיון שזה עשוי לשמירתה.

סעיפים ט"ו ט"ז

הוצאת בהמות ע"י אחיזה באפסר

איתא במתני' (שם) **לא יקשור גמלים זה בזה וימשוך, אבל מכניס חבלים לתוך ידו וימשוך, ובלבד שלא יכרוך.** ומשמע שאין האיסור אלא כשהגמלים קשורים זה בזה והוא תופס באפסר הראשון, אבל בתופס בידו כמה אפסרי גמלים מותר, וכן נראה מדברי הר"ן, וכ"כ רבינו ירוחם והרמב"ם, אבל מהטור נראה שגם זה אסור מפני שנראה שהולך למוכרם, ורק בהמה אחת מותר, ודין מכניס חבלים נאמר לענין כלאים, כמו דאיתא בגמרא לגבי "ובלבד שלא יכרוך".

ואיתא בגמרא (שם) **אמר שמואל ובלבד שלא יצא חבל מתחת ידו טפח, והא תנא דבי שמואל טפחיים, אמר אביי השתא דאמר שמואל טפח ותנא דבי שמואל טפחיים, שמואל הלכה למעשה אתא לשמוענין** (שצריך להזהר בטפח, אבל איסורא ליכא עד טפחיים).

עוד איתא בגמרא (נ"ד) **ובלבד שיגביה מן הקרקע טפח.** ופירש רש"י הטעם כדי שיראו שהבהמה נמשכת בחבל, דאם אינו מגביה טפח לא רואים שהוא מושך את הבהמה לשומרה, וזה נראה משאוי בעלמא.

פסק ההלכה - לא יקשור גמלים זה בזה וימשוך את כולם ע"י תפיסה באפסר הראשון, ואפילו היו קשורים מערב שבת, דמוחזי כמוליכם לשוק למכור, ואם תופס כמה אפסרי גמלים בידו מותר, וי"א שגם בזה אסור, ואינו מותר אלא לצאת עם בהמה אחת, וא"צ לחוש לדבריו.

המוציא בהמה באפסר אסור שיצא ראש החבל מתחת ידו שתי טפחים, ואף בטפח יש להחמיר לכתחילה, וגם לא יחזיק בחבל במרחק מהבהמה, דאם יגיע החבל לטפח הסמוך לארץ יהיה נראה כמשאוי, ואם החבל ארוך ירכנו על צוואר הבהמה.

סעיף י"ז

במה אין בהמה יוצאה

איתא במתני' (נ"ד) **אין חמור יוצא במרדעת בזמן שאינה קשורה לו, ולא בזוג אף על פי שהוא פקוק, ולא בסולם שבצוארו, ולא ברצועה שברגלו. ואין התרנגולים יוצאין בחוטיין, ולא ברצועה שברגליהם. ואין הזכרים יוצאין בעגלה שתחת האליה שלהן. ואין הרחלים יוצאות חנונות. ואין העגל יוצא בנימון, ולא פרה בעור הקופר, ולא ברצועה שבין קרניה.**

פסק ההלכה - אין חמור יוצא במרדעת בזמן שאינה קשורה לו מערב שבת, ולא בזוג אע"פ שהוא פקוק, ולא בסולם שבצוארו (לוחות שקושרים בצווארו שלא יחכך מכתו), ולא ברצועה שברגלו (כמין טבעת עבה שעושים מקש וקושרים לבהמה שפסיעותיה קצרות כדי שלא תכה רגליה זו בזו. והרי"ף והרמב"ם פירשו עוד שכשפרסת הבהמה נבקעת קושרים אותה ברצועה כדי שתחזור לכמות שהיתה), ואין התרנגולים יוצאים בחוטים שקושרים ברגליהם לסימן, ולא ברצועה שקושרים ברגליהם כדי שלא ישברו כלים, (ואם קשרם כדי שלא יוכלו לברוח מותר), ואין האילים יוצאים בעגלה שעושים תחת האליה שלהם כדי שלא יתגרר האליה בארץ, ואין העיזים יוצאים בעץ ידוע שנותנים בחוטמיהם כדי שיתעטשו ויפלו התולעים שבראשיהם, ואין העגל יוצא בעור קטן שנותנים על צווארו, ולא בזמם שמניחים בחוטמו של עגל בשביל שלא ינק, ואין פרה יוצאה בעור שנותנים על דדיה כדי שלא ינקו ממנה השרצים, ולא ברצועה שבין קרניה בין אם זה לשמירה בין אם זה לנוי.

לא יצאו פרה או שור בחבל שבצווארם לפי שאינם צריכים שמירה, אא"כ טבעם לברוח, אבל עגלים מותרים אפילו אם החבל כרוך סביב צווארם, מפני שהם מורדים בקל, (כדאיתא בגמרא (נ"ב) **חוינא לעגלי דבי רב הונא שהיו יוצאים כרוכים בשבת בחבל שסביב צואריהם**).

קמיע

איתא בגמרא (נ"ג) **אמר מר ולא בקמיע אע"פ שהוא מומחה, והא אנו תנו ולא בקמיע שאינו מומחה הא מומחה שפיר דמי, הכא נמי שאינו מומחה. והא אף על פי שהוא מומחה קתני, מומחה לאדם ואינו מומחה לבהמה. ומי איכא מומחה לאדם ולא הוי מומחה לבהמה, אין, אדם דאית ליה מזלא מסייע ליה, בהמה דלית לה מזלא לא מסייע לה.**

פסק ההלכה - קמיע מומחה לבהמה מותר לה לצאת בו, אבל בשאינו מומחה לבהמה אסור אף אם הומחה לאדם, דאדם יש לו מזל ומלאך המליץ עליו מלמעלה ומזלו מסייע שיועיל לו הקמיע, משא"כ לבהמה.

סעיף י"ח

השתמשות בבעלי חיים

איתא במתני' (ביצה ל"ו) **לא רוכבין ע"ג בהמה.** ובגמרא איתא שהטעם הוא **גזירה שמא יחתוך זמורה.** והרא"ש מביא שביירושלמי מפרש הטעם מפני שהוא מצווה על שביתת בהמתו, וקשה דהא קיימא לן (שבת צ"ד) דהחי נושא את עצמו. ושמא יש לומר שאע"פ שאין

האיסור בגלל הטלטול שלו, אלא שמפני שהבהמה מצטערת ברכיבתו הרי הוא עובר על שבייתת בהמתו.

ואף להתלות על הבהמה אסור, כדאיתא בגמרא (שבת קנ"ה) **והלכתא צדדים אסורים צידי צדדין מותרים**.

שיטת התוס' והרא"ש שאם היה יושב בקרון מערב שבת והנכרי מנהיג את הבהמות שמושכות אותו, אסור משום משתמש בבעלי חיים, גזירה שמא יחתוך זמורה, וכ"כ הסמ"ג. ודעת רשב"ם שאין האיסור אלא מחוץ לתחום שמא ירד מהעגלה שאסור לו ללכת יותר מד' אמות, וכ"כ מהרי"ק בשם ספר התרומה.

פסקי ההלכה

אסור להשתמש בבעלי חיים בשבת כגון לרכב או להתלות על הבהמה, (וטעם האיסור הוא גזירה שמא יחתוך זמורה מן המחובר ויתחייב משום קוצר, ואף היכא שאין חשש זה, כגון במדבר או לשפשף תינוק ע"ג בהמה כדי לשעשעו אסור, דלא פלוג רבנן במילתייהו, ולירושלמי טעם משום שבייתת בהמתו, אמנם לדין דקיימא לן דחי נושא את עצמו צריך לטעם דשמא יחתוך), ואפילו בצידי הבהמה אסור להשתמש, אבל צידי צדדים והיינו דבר המונח על צידיה, מותר לסמוך עצמו בצד אותו דבר, אך אסור להשתמש בגב הדבר המונח על צידיה, וכן אסור לישב על קרון המחובר בצידי הבהמה אף שהעכו"ם מנהיגו, דהכל נחשב לצידי הבהמה, ועוד דכיון שהבהמה מוליכתו עם הקרון הוי בכלל שימוש בבעלי חיים, וגם שמא יחתוך זמורה (זה אותו טעם, והכונה שאף לסוברים שאין כאן חשש שמא יחתוך זמורה, מ"מ אסור להשתמש משום לא פלוג, ועוד דבאמת כן שייך כאן שמא יחתוך זמורה). וגם דף המחובר לעגלה מאחוריה אסור להשתמש עליו כיון שהוא והעגלה נחשבים דבר אחד, ואם הבהמה שלו עובר גם על שבייתת בהמתו משום הקרון, ואף בשכורה לו י"א ששכירות קניא לחומרא.

מי שעלה על הבהמה, אפילו עלה במזיד ירד, ולא קונסים כמו שקונסים שהעולה באילן במזיד לא ירד, דשאני הכא שיש צער בעלי חיים.

דברים שהותרו משום צער בעלי חיים

להלן יבואר מתי התירו לאדם לטרוח או לטלטל מוקצה או לבטל כלי מהיכנו, כדי למנוע צער מהבהמה.

פריקת משא הבהמה

איתא בגמרא (שבת קנ"ד): **היתה בהמתו טעונה שליף של תבואה, מניח ראשו תחתיה ומסלקו לצד אחר והוא נופל מאליו**.

פסק ההלכה - מותר לפרוק משאוי שע"ג בהמה אע"פ שהוא מוקצה, ע"י שיכניס ראשו תחת המשאוי ויסלקו לצד אחר והוא יפול מאיליו, ובאמת לדעת השו"ע טלטול בגופו מותר אף בלא סברת צער בעלי חיים, אלא דהיכא דאפשר יסלקם בלא טלטול בידיים, ומשום צעב"ח הדבר מותר אף לר"ן דס"ל שבעלמא טלטול בגופו אסור, והיכא שיש שם כלי זכוכית שאם יפלו ישתברו, מותר לפרוק אותם בנחת משום צער בעלי חיים.

סעיף י"ט

טיפול בהמה שנפלה לאמת המים

איתא בגמרא (שבת קכ"ח): **אמר רב יהודה אמר רב בהמה שנפלה לאמת המים, מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה, ואם עלתה עלתה. מיתבי בהמה שנפלה לאמת המים, עושה לה פרנסה**

במקומה בשביל שלא תמות, פרנסה אין כרים וכסתות לא. לא קשיא, הא דאפשר בפרנסה הא דאי אפשר בפרנסה, אפשר בפרנסה אין, ואי לא מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה. והא קא מבטל כלי מהיכנו, סבר מבטל כלי מהיכנו דרבנן, צער בעלי חיים דאורייתא, ואתי דאורייתא ודחי דרבנן.

פסק ההלכה - בהמה שנפלה לאמת המים אם המים עמוקים ואין יכול לפרנסה במקומה שלא תמות, יביא כרים וכסתות או שאר כלים ויניח תחתיה, ואף דמבטל כלי מהיכנו, (ובכרים וכסתות חמיר יותר מפני שע"י לחות המים לא יוכל להשתמש בהם אפילו אחרי שהבהמה תעלה), מ"מ מותר משום דצער בעלי חיים דאורייתא, אבל אסור להעלותה בידיים מפני שהיא מוקצה (ואיסור מוקצה לא התירו כאן, דאין לדמות גזירות חכמים זה לזה), ויש מקילים להעלותה בידיים היכא שא"א להעלותה בכרים וכסתות, וע"י נכרי מותר לכו"ע, וזה עדיף מהנחת כרים וכסתות או כלים תחתיה. ואם המים אינם עמוקים ויכול לפרנסה במקומה, אסור להניח תחתיה כרים וכסתות.

קרוד בהמה בשבת דינו כמו ביו"ט, וכמו שנתבאר בסימן תקכ"ג.

סעיף כ'

באיזה אופן מותר לחלוב בשבת - החולב לתוך כלי חייב, והחולב לתוך אוכל פטור אבל אסור, והחלב אסור משום מוקצה. אמנם מותר לומר לנכרי לחלוב בהמתו בשבת, משום צער בעלי חיים, ואפילו לשפחות שנשכרות כל השנה למלאכתו מותר לומר, והחלב אסור בו ביום. וי"א שאסור לומר לנכרי לחלוב, אלא דהיכא שחלב לצורך עצמו והישראל קונה ממנו אחר השבת בדבר מועט אפילו תפוח וכדו' ואפילו אינו שוה פרוטה, מותר, והעולם נוהגים כדעה ראשונה, ואין למחות בידם, וטוב שהנכרי יחלוב לתוך אוכל דהוי שבות דשבות.

המראת אוזות - אוזות שהורגלו בהמראה ואין יכולים לאכול בעצמם, מותר לומר לנכרי להמרותם משום צער בעלי חיים, אמנם אין ההתר אלא פעם אחת ביום, ואם אין נכרי מותר להמרותם ע"י ישראל, וטוב לעשות זאת ע"י קטן.

סעיף כ"א

שפחה שעשתה מעצמה גבינה מחלב של ישראל, השו"ע כתב שהגבינה מותרת, שכיון שלא אמר לה שתעשה, סתמא אדעתה דנפשה קעבדה. ובאחרונים הקשו על דבריו שכיון שהישראל רואה ושותק מסתמא היא עושה על דעתו, ואפילו אם היא עושה את זה אח"כ בבית נכרי מחויב למחות בה. והא"ר והפמ"ג כתבו דכוונת השו"ע רק כשעושה במקרה, דאז מותר להנות אחר השבת, אבל אם עושה בקביעות מחויב למחות.

סעיף כ"ב

מי שיש לו נער נכרי א"צ למונעו מלרכב על הבהמה כשמוליכה להשקותה, דמדאורייתא חי נושא את עצמו, ולא גזרו שבות בהמה, וכן באוכף ליכא קפידא משום דבטל לגבי הרכב, אבל צריך למונעו שלא יניח עליה בגדיו ולא שום דבר, ואם נשאר עליה דברים מערב שבת ורוצה לצאת מעצמה צריך למונעה משום שבייתת בהמתו, אבל אם אין עליה דברים א"צ למונעה מלצאת חוץ לתחום, ורק להוציאה בידיים חוץ לתחום אסור אפילו אם לגבי המוציא זה אינו חוץ לתחום.

סעיף כ"ג

מסירת בעלי חיים לרועה נכרי - מותר למסור סוס או פרד או חמור לרועה נכרי, דכיון שלא מסרם למלאכה מירתת הרועה מלעשות בהם מלאכה, לפי שיענש על זה בדיניהם, ואם נודע לו שמשתמש בבהמה צריך למחות בו, ולהגיר א"צ למחות אלא כשואהו, דמחזי שעושה ברצונו. אבל אסור להשכיר או להשאיל בהמתו לנכרי אפילו אם מתנה שלא יעשה עימה מלאכה, דאינו מירתת כיון שהיא מושכרת לו לשאר הימים. ואם רואה שהרועה מוציאה חוץ לתחום א"צ למחות בידו, אמנם נכון להחמיר שלא לצוותו בשבת להוציאה חוץ לתחום לרעות, וכן שלא למסור שוורים בשבת אם הנכרי מוליכם בשבת מחוץ לתחום כדי למוכרם, ואפילו קצץ עמו על כך לפני השבת, וכ"ש שאם הם מוליכים את השוורים מחוץ ל"ב מיל דנכון להחמיר שלא למסור להם, ד"א ש"ב מיל זה דאורייתא, אבל בערב שבת מותר למסור אפילו אם יולכה בשבת מחוץ לג' פרסאות. ויש מחמירים שלא למסור לרועה בשבת, והעולם נוהגים התר בדבר כ"כ הכנה"ג, ובשעה"צ מסתפק אם כוונתו כשיודע שיוציאו חוץ לתחום, או דווקא בסתמא.

עיקרי הדינים -

שביית בהמתו ממלאכה הוצאה - האדם מצווה שבעלי חיים שברשותו לא יעשו מלאכה בשבת, דכתיב "למען ינוח שורך וחמורך", וממילא הוא מצווה שבהמתו לא תצא לרשות הרבים עם דבר שאסור להוציאו בשבת (ולחצר שאינה מעורבת מותר), והדין בזה כדלהלן: דברים העשויים לשמירת הבהמה (שלא תברח, או לשמירת גופה, כל בהמה לפני עניינה) הרי הם כמלבוש ומותר שהבהמה תצא איתם בשבת, ודברים שהם לשמירה יתירה או לתענוג אסור, ויש דברים שאסורים מפני שהם רפויים ויש חשש שמא יפלו ויבוא הבעלים לטלטלם, או משום מראית העין. ויש דברים שאסור כיון שע"י הוצאתם נראה שהבעלים לוקחם לשוק כדי למוכרם.

השתמשות בבעלי חיים - אסור להשתמש בבעלי חיים בשבת כגון לרכב או להתלות על הבהמה, גזירה שמא יחתוך זמורה מן המחובר ויתחייב משום קוצר, ואפילו בצידי הבהמה אסור להשתמש, ולכן אסור לשבת על קרון המחובר בצידי הבהמה, אבל בצידי צדדים והיינו בדבר המונח על צדיה, מותר לסמוך עצמו בצד אותו דבר, ומי שעלה על הבהמה, אפילו עלה במזיד ירד.

דברים שהותרו משום צער בעלי חיים - מותר לפרוק משאוי שע"ג בהמה אע"פ שהוא מוקצה, ע"י שיכניס ראשו תחת המשאוי ויסקלו לצד אחר והוא יפול מאיליו. בהמה שנפלה לאמת המים ויש חשש שתמות, מותר להניח כלים תחתיה, אבל להעלותה בידיים אסור. מותר לומר לנכרי לחלוב בהמתו, ויש אוסרים. אווזים שהורגלו לאכול ע"י המראה, מותר להמרותם ע"י נכרי בשבת (פעם ביום), ואם אין נכרי מותר ע"י ישראל, ועדיף שיהיה קטן.

החולב לתוך כלי חייב, והחולב לתוך אוכל פטור אבל אסור, והחלב אסור משום מוקצה.

בגמרא (עירובין ל"ח): **לא יהלך אדם לסוף שדהו לידע מה היא צריכה, כיוצא בו לא יטייל אדם על פתח מדינה כדי שיכנס למרחץ מיד.** עוד איתא במתני' (שבת ק"ג): **אין מחשיכין על התחום לשכור לו פועלים ולהביא פירות.** עוד איתא בגמרא (שם קנ"א): **מחשיכין על התחום להביא בהמה, היתה עומדת חוץ לתחום קורא לה והיא באה.** והתוס' גורסים א"צ מחשיכין, וכתבו שיש גורסים מחשיכין, משום שאם היו בורגנים היה יכול להביאה, ובתוספתא הגירסה אין מחשיכין, וי"ל דאיירי בבהמה שאינה מהלכת ברגליה וצריך לנושאה, כגון טלה קטן, שאפילו אם היו מוחיצות היה אסור לטלטלו משום מוקצה.

פסקי ההלכה

עיון בנכסיו - אסור לאדם לעשות חפציו בשבת אפילו אם אינו עושה בזה שום מלאכה, כגון לעיין בנכסיו בשבת כדי לראות מה יעשה בהם למחר. אמנם אין האיסור אלא היכא דמינכרא מילתא שעומד שם לצורך כך, כגון שעומד אצל שדהו הצריכה חרישה או קצירה, אבל היכא דאין ניכר שעומד לשם כך הוי ככל הרהור בעסקיו דמותר.

החשכה על התחום - אסור לאדם לקרב עצמו בשבת עד סוף התחום ולהמתין שם עד שחשיכה כדי ללכת למרחץ או לשכור פועלים, דכל דבר שאסור לעשותו בשבת מדאורייתא או מדרבנן אסור להחשיך בשבילו, וכתב המ"א שזה אסור אפילו היכא דלא מינכרא שמחשיך בשביל זה, והרבה אחרונים כתבו שהחשכה גופא מורה שכוונתו לעשות דבר שאסור לעשותו בשבת. אמנם דבר שיש לאיסורו תקנה מותר להחשיך בשבילו, ולכן מותר להחשיך כדי להביא בהמתו שהיא חוץ לתחום כדי שהיא לא תאבד, דאף בשבת הדבר היה יכול להיות מותר אם היו בורגנים כל ע' אמה וד' טפחים, אבל אם מביאה כדי לעשות בה מלאכה אסור אפילו אם היא בתוך התחום, ואם הבהמה לא יכולה ללכת ברגליה אסור להחשיך בשביל להביאה, כיון שאסור לטלטל בעלי חיים בשבת אפילו במקום שיש מוחיצות, משום מוקצה. (ומותר לקרוא לבהמתו שיצאה מחוץ לתחום, ואין חוששים שהבעלים יצא חוץ לתחום, ואם הבהמה לא באה אפשר לומר לנכרי להכניסה, אבל ע"י ישראל אחר אסור להזיזה בידיים מד' אמות שלה, אפילו אם אצל המכניס אינו חוץ לתחום, דהבהמה והכלים כרגלי הבעלים. סעיף ב'). ואסור לטייל אפילו בתוך התחום כדי למוצא סוס או ספינה או קרון לצאת בו, היכא שניכר שכוונתו בשביל זה, וכן אסור להחשיך עבור זה בסוף התחום דזה הוי כמו ניכר.

סיכומי 'תמצית'

ניתן להשיג את גליונות סיכומי תמצית ההודשיים על

הדף היומי / משנה ברורה ומוסר (לפי סדר הדף היומי

בהלכה).

- בנקודות ההפצה

- במייל 7692282@gmail.com

בנוסף ניתן לקבל במייל סיכומים על כל מסכתות

הש"ס, ועל כל המשנה ברורה, ועל תנ"ך וספרי מוסר.

וכן סיכומים לפי סדר הלימוד של: העמוד היומי,

חבורת ש"ס, קנין ירושלמי, דף הכולל, קנין הלכה,

תרי דף, אורייתא, אהבת שלום, ומפעל הש"ס.

הסיכומים מיועדים לחזרה בלבד ואין לסמוך להלכה.

סימן ש"ו

איסור ממצוא חפצך

כתיב בישעיה "אם תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדשי, וקראת לשבת עונג לקדוש ד' מכוּבד, וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר, אז תענג על ד' וכו'". חז"ל למדו מפסוק זה כמה הלכות בדיני שבת, שעניינם הוא לייחד את השבת מימי החול, הן בקום ועשה כגון כבוד ועונג שבת, והן בשב ואל תעשה כגון שלא לעסוק או לדבר במלאכות אסורות שדעתו לעשותם בימי החול דכתיב "ממצוא חפצך ודבר דבר", אמנם לצרכי מצוה מותר דכתיב "חפצך" - חפצין אסורים חפצי שמים מותרים.

סעיפים א' ב'

איתא בגמרא (שבת ק"ג): **"ממצוא חפצך" חפצין אסורים.** עוד איתא